film 73

SAYI : 29
OCAK

GENÇ ALMAN SİNEMASI
HITCHCOCK
RICHARDSON
BÜYÜK İNGİLİZ OYUNCULARI

PROGRAM 18. SAYFADADIR.

Sinematek Üyeleri :

— Ticarî sinemalarda görülmesine imkân olmayan filimleri görebilirler.
— Kitaplıktan yararlanırlar.
— Açık oturumlara, konferanslara, tartışmalara katılırlar.
— Filimler veya sinemayla ilgili belgeler üzerinde araştırma yapmak isterlerse Sinematek'in kendilerine sağladığı imkânlardan yararlanırlar.
— Sinema sanatı ile ilgili bütün soruları cevaplandıran bir kurumun imkânlarına kavuşurlar.

Sinematek'e üye olmak için :

— İki vesikalık fotoğraf vererek üyelik dilekçesini doldurmak.
— Yıllık ödentiyi ödemek (bu ödenti, öğrenciler, öğretmenler ve kol işçileri için 50.00 TL., öğrenci olmayanlar için 120 TL., üye eşleri için 60 TL. dir.) yeterlidir.

Sinematek Gösterileri :

— Pazartesi hariç hergün 14.00 - 16.30 - 19.00 - 21.30 da yapılır.

Sinematek'in Adresi :

Türk Sinematek Derneği, Sıraselviler Caddesi, No : 65 Taksim
Tel. : 49 87 43. Üyelik işlemleri : 10.00 - 21.30 arasında yapılır.

Ön Kapak / Erkal Yavi
Resim / «Abschied von Gestern« de Alexandra Kluge.

FİLİM 72 / Türk Sinematek Derneği'nin yayın organı olarak ayda bir yayınlanır / Sahibi Türk Sinematek Derneği adına Onat Kutlar / Yazı İşleri sorumlusu : Ömer Pekmez / Bu sayıyı hazırlayan : Nezih Coş / Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir, dergiyi bağlamaz / Yönetim Yeri : Türk Sinematek Derneği, Sıraselviler Caddesi, No. 65 Beyoğlu, İstanbul / Tel : 49 87 43 / P. K. 307 Beyoğlu / Dizgi ve Baskı : Lâtin Matbaası / Baskı tarihi : 1/1/1973

SAYI : 29 **3 LİRA**

Bilimsel sinema

«Günümüzde sinemanın "oyun filmi" dışında önemli bir fonksiyonu vardır. Optik endüstrisinin son yıllarda gösterdiği olağanüstü gelişim, sinemayı bilimin hizmetine vermiştir. Film insan gözünden daha duyarlıdır. Teknik kolaylıklarıyla gözün alamadığını görünür hale getirir. İmgenin hareketini aldığından başka, bu hareketi tekrarlama, ağırlaştırma ve hızlandırma yani hareketin bir öğesi olan zamanı daraltma ve genişletme olanağına sahiptir. Film imgenin istenildiği kadar büyütülüp ayrıntılarıyla incelenmesini sağlar. Bu bakımdan, sinema bütün biyolojik bilimlerde, zooloji ve botanikte teknik bilimlerde ve etnolojide, bugün vazgeçilmez bir yardımcı olmuştur. Pek çok ülkede orta öğretim ve yüksek öğretim için filmler hazırlayan kurumlar vardır. Almanya'nın Göttingen şehrinde bulunan Bilimsel Film Enstitüsü, «Institut für den Wissenschaftlichen Film» bunlardan biridir. Ve 1952 yılından bu yana 2000 filimlik uluslararası bir sinema ansiklopedisi kurmuştur. «Encyclopaedia Cinamatographica». İstanbul Üniversitesi bu ansiklopedinin 300 filmlik bir kısmî arşivine sahiptir.

Çeşitli bilim dallarından olan bu ansiklopedi filmlerinin ortak prensibi, «tam objektiflik» dir. Filmler, bilimsel bir danışman yönetiminde, ve en ileri teknikle çekilmişlerdir. Bilimsel filmde gaye gerçeği yansıtma olduğu için filmlerde yorumdan kaçınılmıştır. Bu yüzden çoğu sessizdirler. Müzik ancak gerekli olduğu zaman, örneğin etnolojik filmlerde kullanılır.

Biyoloji ve Tıp alanında sinema yoluyla çok ilginç belgeler hazırlanmıştır. Öte yandan, sinema kamerasının mikroskopla beraber çalışmasıyla, bakterioloji alanında ve teknik bilimlerde önemli araştırma filmleri gerçekleştirilmiştir. Bilimsel sinema için önemli diğer bir çalışma alanı da etnolojidir. Kaybolmakta olan maddî kültürlerin objektif bir şekilde tesbiti için sinema büyük yarar sağlamaktadır.
Öğretim ve araştırma bakımından büyük değer taşıyan sözünü ettiğimiz bilimsel filmlerin ülkemizde belge filmciliğinin gelişmesine katkısı olacağı kanısındayız.»

Aziz Albek

Büyük

İngiliz

Oyuncuları

Laurence Olivier/The Entertainer

— **Sir John Gielgud / GİZLİ AJAN / THE SECRET AGENT / Alfred Hitchcock 1936** (Ünlü İngiliz tiyatro ve sinema oyuncusu John Gielgud, 1904'te Londra'da doğdu. Krallık Tiyatro Akademisinde tiyatro eğitimi gördü. 1921'den itibaren sahnede oyuncu ve yönetmen olarak çalıştı. 1932'de ilk kez sinemada da göründü. 1953'te «Sir» ünvanını alacak olan Gielgud, daha sonra «Julius Caesar», «Richard III.» gibi önemli filimlerde rol almıştır.. 1936'da ünlü yönetmen Alfred Hitchcock yönetiminde oynadığı «Gizli Ajan» filminde Gielgud Ashenden adlı bir gizli ajanı canlandırıyor. Mr. Ashenden tanımadığı bir casusu ortadan kaldırmak için İsviçre'ye gönderilir. Oysa yanlışlıkla casus yerine masum bir turisti öldürür. Gerçek casus (Robert Young) ise filmin sonuna doğru bombalanan bir trenin raydan çıkması üzerine kaza ile ölecektir.. Hitchcock'un bu filmi ünlü yazar Somerset Maugham'ın iki ayrı hikâyesinden uyarlanmıştır. Yönetmenin casusluk türünde yaptığı ilginç eserlerden biridir. Fransız yönetmenleri Eric Rohmer ve Claude Chabrol'ün yazdıklarına göre de Hitchcock, bu filminde «kötü adam» tipini sinemada değişik bir tutum olarak çok şık, seçkin, kibar ve cazip bi rkişilik olarak kullanmıştır. Filimde Gielgud'un başarılı oyunu yanında Peter Lorre da «General» rolü ile dikkati çekmektedir. İngilizce. Oy./Sir John Gielgud, Madeleine Carroll, Peter Lorre, Robert Young, Percy Marmont, Lilli Palmer, Michael Redgrave. Süresi/83 dakika.)

— Charles Laughton / KANLI MEYHANE / JAMAICA INN / Alfred Hitchcock 1939 (İngiliz - Amerikan tiyatro ve sinema oyuncusu Charles Laughton, 1889'da Scarborough'ta (İngiltere) doğdu. Londra'da sahneye çıktı. 1928'de film çevirmeye başladı. 1937'de Eric Pommer'le birlikte bir yapımevi kurdu. 1955'te «Night of the Hunter» ile bir yönetmenlik denemesi yaptı. İngiliz sinemasının önemli filmlerinde rol alarak güçlü, başarılı bir oyuncu olarak tanındı. 1933'te «VIII. Henry'nin Özel Hayatı» ya da bizdeki adıyla «Kadınlar Celladı» filmiyle Oscar ödülü aldı. 1962'de öldü.. Daha sonra 1947'de Hitchcock'un «Celse Açılıyor — The Paradine Case» adlı filminde de rol alan Laughton, yönetmenin beğenilen filimlerinden olan «Kanlı Meyhane» de yargıç Sir Humphrey Pengaltan rolünü oynamaktadır. Hitchcock'un bu filmi Daphne du Maurier'nin romanında nuyarlamıştır. Hitchcock'un Amerika'ya geçmeden önce İngiltere'de çektiği son filimdir. Konu 18. yüzyılın sonunda geçer. İrlandalı genç bir yetim kız olan Mary, halası Patience'ı aramak üzere Cornouailles'a gelir. Halasının kocası Joss kıyıda bir tavernanın sahibidir. Bu ünlü tavernada her türlü korkunç olay geçer. Batık gemi yağmacıları, korsanlar burada barınırlar. Bu haydutlar her türlü kovuşturmanın dışındadırlar. Hatta gelip geçen gemiler hakkında düzenli bilgi de edinirler. Çünkü bütün bu haydutlukların başında ipleri elinde tutan saygıdeğer bir kişi vardır. Bu kişi yargıcın kendisidir. İngilizce. Oy. / Charles Laughton, Horace Hodges, Hay Petrie, Frederick Piper, Maureen O'Hara, Robert Newton. Süresi / 98 dakika.)

— Sir Michael Redgrave / GÜRLEYEN KAYA / THUNDER ROCK / John ve Roy Boulting 1943 (İngiliz tiyatro ve sinemasının güçlü oyuncularından Michael Redgrave, 1908'de Bristol'de (İngiltere) doğdu. Gazetecilik, öğretmenlik yaptı. 1934'de Liverpool'da sahneye çıktı. Tiyatro için oyunlar da yazdı. 1955'te oyunculuk üzerine bir de kitabı yayımlandı. 1936'da Hitchcock'un «Gizli Ajan» filmindeki küçük rolüyle sinemaya da geçmiş oldu. A. Asquith yönetiminde çevirdiği «Yaralı Gönüller — The Browning Version» ile O. Welles yönetiminde çevirdiği «Ölüm Raporu — Confidential Report» en önemli filimleridir. «Sir» ünvanlı oyunculardandır. Redgrave'in 1943'te çevirdiği «Thunder Rock» onu sinema dünyasına tanıtan ilginç bir yapıttır. İnitigz sinemasının ünlü Boulting kardeşleri tarafından bir Amerikan sahne oyunundan uyarlanarak çevrilen filim, savaş yılları içinde İngiliz stüdyolarında yapılan en kaliteli eser olarak tanımlanmaktadır. Bu filimde Redgrave, toplumdan kaçan ve insanların savaş felâketine karşı kayıtsız kalışlarından iğrenip bir deniz fenerinde inzivaya çekilen bir adamı canlandırır. 19. yüzyılın huzursuz Avrupa'sından kaçanları taşıyan geminin batması ile boğulanların ruhları, kaçtıkları felâketlerin anıları ile birlikte bu deniz fenerini bir uğrak yeri yapmışlardır. Kaçak adam, sonunda anlar ki eğer fenere sığınanlar, biraz bekleyip düşünselerdi, bütün bu zorlukların sona erdiğini göreceklerdi. Buradan çıkan sonuç, boyun eğmeğe karşı eylem ve kaçmaya karşı sabır göstermektir. İngilizce. Oy. / Sir Michael Redgrave, Barbara Mullen, James Mason, Lilli Palmer. Süresi / 100 dakika ikadar.)

— Sir Cedric Hardwicke / NICHOLAS NICKLEBY / Alberto Cavalcanti 1946 (Eski kuşak İngiliz oyuncularının en önemlilerinden olan Sir Cedric Hardwicke, 1893'te Stourbridge'te (İngiltere) doğdu. Londra Kraliyk Tiyatrosu Akademisinde okudu. 1912'de sahneye çıktı. 1926'da «Nelson» adlı filimle sinemaya geçti. 1935'te «Becky Sharp» ile Hollywood'daki ilk filmini de çevirdi. 1964 yılında ölene dek perdeyi terketmedi. 1964'de

son olarak «Tepedeki Oda» filminin yönetmeni Jack Clayton'ın «The Pumpkin Eater» adlı filminde oynadı. Sinematek'te bu ay «Nicholas Nickeby» si ile birlikte Hitchcock'un ünlü filmi «Ölüm Kararı — The Rope» ile de anılacaktır.. Hardwicke'in başarılı oyunu dışında, «Nicholas Nickleby» Brezilya asıllı ünlü yönetmen Alberto Cavalcanti'nin bir filmi olması nedeniyle de önem taşımaktadır. 1920'den 1934'e kadar Fransa'da, 1934 - 48 arasında da İngiltere'de çalışan Cavalcanti, 1949'dan itibaren Brezilya'da yapımcı ve yönetmen olarak çalıştı. 1955'te Avusturya'da «Puntila Ağa ile Uşağı» nı filme aldı. 1958'de yine Avrupa'da ünlü belge sinemacısı Joris Ivens'le birlikte bir filim yaptı. En iyi filimleri «Dead of Night» (1945), «They Made Me a Fugitive» (1947) ve (O Canto do mar» (Brezilya'da : 1951) dir.. «Nicholas Nickleby» İngiltere döneminde çevirdiği bir Charles Dickens uyarlamasıdır. Çocuk kahraman Nicholas'ın yaşamını ve serüvenlerini dile getirirken, özellikle yalnız, yoksul ve sevgiden yoksun büyüyen çocuklara karşı toplum içinde yapılan haksızlıkları eleştiren ve sosyal kötülüklerin başlıca sebebi olarak bunu gösteren Dickens'in evrenini başarıyla sinemalaştırmaktadır. Filim Cavalcanti'nin ve Hardwicke'in ilginç eserlerinden biridir. İngilizce. Oy. / Derek Bond, Sir Cedric Hardwicke, Mary Merrall, Sally Ann Howes, Bernard Miles, Sybil Thorndike. Süresi / 120 dakika kadar.)

— Sir Ralph Richardson / MEŞUM KADIN / THE FALLEN IDOL / Carol Reed 1948 (Sir Ralph Richardson'da İngiliz perde ve sahnesinin büyük oyuncularından sayılır. Richardson1902'dedoğdu. 1921'de Brighton Küçük Tiyatrosunda «Venedik Tacırı» nde Lorenzo rolüyle ilk kez sahneye çıktı. Taşrada dört yıl turneye katıldı. 1926'da Birmingham Tiyatrosu'na girdi. Aynı yıl Londra'da sahneye çıktı. 1933'te sinemaya başladı. 1947'de «Sir» ünvanını aldı. «Meşum Kadın» ertesi yıl ünlü yönetmen Carol Reed'in yönetiminde çevirdiği ilginç bir yapıtıdır. Filim, savaş sonrasında özellikle dikkati çeken ve üç başarılı, sinema tarihinde yeri olan yapıt veren (1947 : Ölümden Kuvvetli — Odd Man Out; 1948 : Fallen Idol; 1949 : Üçüncü Adam Kim? — The Third Man) Carol Reed'in bu üç yapıtından ikincisidir. Fransız sinema tarihçisi Georges Sadoul bu filim için «Üzerine fazla basılmamış incelikli tasvirleriyle Carol Reed'in en iyi filmi» demektedir.. «Meşum Kadın» ünlü yazar Graham Greene'in «Bodrum Katı — The Basement Room» adlı hikâyesinden uyarlanmıştır. 1930'lardan beri sinemaya ilgi duyan Greene senaryoyu da Reed'le birlikte hazırlamıştır.. Richardson bu filimde Londra'daki bir elçilikte metrdotel rolündedir. Metrdotel Baines evlidir. Oysa bir daktilo kıza aşıktır. Onunla metres hayatı yaşar. Çok az görevlinin bulunduğu elçilikte yabancı bir elçinin oğlu olan küçük bir çocuk, metrdotel Baines'i bir çeşit «idol» ü yapmıştır. Ona hayranlık besler. Bir hafta sonu metrdotel'in evine bırakılan çocuk Baines'leri çok sever. Adamla çocuk arasında gizli bir dostluk kurulur. Mutlu bir hafta geçer. Hafta sonunda Baines'in karısı ölü bulunur. Polis Baines'i suçlar. Çocuk ise hayranı olduğu adamı temize çıkarmak için çaba gösterir. Sonuç, küçüğün hayatında ilk hayal kırıklığına uğrayışı olacaktır.. Reed'in bu filmi önceki yapıtı «Odd Man Out» a göre daha az başarılı sayılsa da ilgiyle izlenmektedir. Reed özellikle adamla çocuk arasındaki duygusal ilişkinin derinlemesine analiziyle başarı kazanmaktadır. Çocuk rolünde Bobby Henrey'in başarısı ise, Richardson'u bile aşmaktadır. Reed'in bu filmi 1948 Venedik Şenliği'nde en iyi konu ve dekor ödülünü almıştır. İngilizce. Oy. / Sir Ralph Richardson, Bobby Henrey, Michèle Morgan, Sonia Dresdel. Süresi / 95 dakika.)

— **Sir Laurence Olivier / HAMLET / Laurence Olivier 1948** (1947'de «Sir» ünvanını alan ünlü İngiliz sahne ve perde sanatçısı Laurence Olivier'nin yönetmen - oyuncu - yapımcı olarak çevirdiği dört filimden en iyisi sayılan «Hamlet» uyarlaması, Kozitnsev'in 1964'deki yapıtına gelinceye kadar sinema tarihinin de en başarılı «Hamlet»i idi. 1907'de doğan Olivier, ilk kez 1922'de «Shakespeare Festival Theatre»da sahneye çıkmış, 1926-28 yıllarında Birmingham tiyatrosunda çalışmış, 1930'da sinema oyunculuğuna da atlamış, İngiltere'de ve Hollywood'da birçok filimde rol almış, 1944'de de «Henry V.» ile yönetmenliğe geçmişti. Bu filimle 1945'te yönetmenliği ve oyunculuğu için Akademi özel ödülünü aldı. Yine Shakespeare'den uyarladığı «Hamlet» ise «en iyi filim ve erkek oyuncu» Oscar'larını aldıktan başka, Venedik Şenliği'nde büyük sükse yaptı. En iyi filim seçildi. Jean Simmons «en iyi aktris» ödülünü alırken Desmond Dickinson da «en başarılı görüntü yönetmeni» ödülünü kazandı. «Hamlet» ayrıca Fransa'da da 1949'da en iyi yabancı filim seçildi. Laurence Olivier de en iyi yabancı oyuncu oldu.. Olivier, Shakespeare'in bu dev oyununu, özüne sadık kalarak, oysa hareketli bir kamera çalışmasıyla sinemalaştırmış, ortaya zevkle, ilgiyle izlenen ve Olivier'nin üstün bir başarıyla oynadığı Hamlet'in tutarlı bir yorumu çıkmıştı. Ünlü Fransız sinema yazarı André Bazin, Olivier'nin bu uyarlaması hakkında şunları yazmıştır: «... Olvier sinema tutkunlarından biridir. Kamerası adeta hareketsiz kalmaktan ve önünden gelip geçenlere bakmaktan korkuyor gibidir. En basit çekimlerde bile kameranın bir uydu gibi konusu çevresinde dönendiğini görüyoruz. Sadece metni izleyip onu değerlendirme yerine, zaman zaman uzun ve çok akıllıca dekor betimlemeleri yapıyor. Filmin hayranlık verici üç bölümü: Gezginci oyuncuların kral huzurundaki gösterisi; düello ve Hamlet'le Kraliçe arasındaki tartışma. Olivier'nin filmi, daha önceki örnekleriyle tıkanmış olan tiyatro - sinema ilişkisine yeni ufuklar açan güçlü bir yapıttır.» Olivier'nin «Hamlet»i, Oidipus kompleksine fazlaca yer veren psiko - analitik yorumu yüzünden tartışmalara da yol açmış bir uyarlamadır. İngilizce. Oy. / Sir Laurence Olivier, Jean Simmons, Eileen Herlie, Basil Sydney, Norman Wooland. Süresi / 170 dakika.)

— **Richard Burton / ÖFKE / LOOK BACK IN ANGER / Tony Richardson 1959** (Savaş sonrası İngiliz oyuncuları arasında önemli bir yere sahip olan Richard Burton 1925'te İngiltere'de doğdu. Oxford'da okudu. 1943'te sahneye çıktı. Londra ve Broodway tiyatrolarında çalıştı. Sekiz yıl BBC radyosunda görev aldı. 1948'de sinemaya başladı. Özellikle 1960 sonrasında tanındı. «Acı Zafer» (1956), «Een Uzun Gün» (1961), «Kleopatra» (1963), «Iguana Geceleri» (1964), «Becket» (1964), «Soğuktan Gelen Casus» (1965), «Ümitsiz Aşk — The Sandpiper» (1965), «Kim Korkar Hain Kurttan» (1966), «Hırçın Kız» (1966), «Aşkı Arayan Kadın — Boom» (1967), «Staircase» (1969) başlıca filimleri arasındadır. 1959'da oynadığı «Öfke», İngiliz «Özgür Sinema — Free Cinema» akımının ilk ilginç örneklerinden biridir. Bu ay Sinematek'de 4 ilginç filmi sunulan tutarlı İngiliz yönetmeni Tony Richardson'ın da ilk yönetmenlik denemesidir. «Öfke», akımın ünlü yazarı John Osberne'un Türkçeye de çevrilmiş ve Kenterler tarafından oynanmış ünlü bir oyunudur. 1950 kuşağının gittikçe yozlaşan toplum düzenine karşı bir başkaldırı niteliği taşır. Richardson, bürokrat bir aileden gelen taşralı bir üniversite öğrencisi olan Jimmy'nin, kendi çevresine ve o çevrenin kalıplaşmış değerlerine karşı duyduğu nefreti, evlilik yaşamı içinde çektiği bunalımı anlatıyor. «Öfke» özellikle Richard Burton'ın olağanüstü oyunu ile dikkati çeken, gerçekçi, önemli bir yapıt. İngilizce. Oy. / Richard Burton, Mary Ure, Claire Bloom, Edith Evans, Gary Raymond. Süresi/90 dakika.)

— Sir Laurence Olivier / SAHTE TEBESSÜM / THE ENTERTAINER / Tony Richardson 1960(Laurence Olivier'nin oyunculuk serüveninin en başarılı örneklerinden ve İngiliz «Free Cinema» sının ilginç yapıtlarından biri. Olivier, bu yapıtta Brighton tiyatrolarından birinde müzikhol oyuncusu olarak çalışan orta yaşlı bir komik'in kişiliğini canlandırmakta. Archie Rice, yaşamı başarısızlıklarla dolu mutsuz bir insandır. Aile hayatı da meslek hayatı da tam bir fiyaskodur. Düşa karşı ünlü, başarılı, önemli bir oyuncu olarak görünmesi gerçekte kendi kendisini aldatmaktan başka birşey değildir. Bunun farkında olmasına rağmen, didinmekte, çabalamakta, bütün gücüyle adeta olmayan bir başarıya ulaşmaya çalışmaktadır. Aslında modası geçmiş, çökmüş olan müzikhol oyunculuğunun çökmüş bir temsilcisidir. Bir hiçtir. Buna karşılık Rice yaşamının bu oyununu oynamaya o kadar alışmıştır ki, sahteliğini, tebessümlerinin arkasına gizlemekten vazgeçmez. Eşini, çocuklarını unutup sorumsuzca yaşayabilir. Gerçek bir aşk tatmış değildir oysa. Bu konuda da kendisini aldatmayı sevmektedir.. «Sahte Tebessüm» Tony Richardson'la John Osborne'un ikinci işbirliğidir. Osborne'un Avrupa ve Amerika sahnelerinde büyük ilgiyle karşılanan ve tutulan oyunu, Richardson'un elinde büyük bir anlayış ve derinlikle sinema haline gelmiş, yönetmen yalnızca bir müzikhol oyuncusu için değil, çeşitli mesleklerde çalışan her çeşit insanın özel yaşamı için geçerli evrensel bir dramı ustalıkla perdeye getirmiştir. «Öfke» nin görüntülerini çeken Oswald Morris'in bu filmdeki usta işi kamera çalışması da filmin etki gücünü arttıran bir unsur olmaktadır. İngilizce. Oy. / Sir Laurence Olivier, Brenda de Benzie, Joan Plowright, Alan Bates, Roger Livesey. Süresi / 100 dakika kadar.)

ALFRED HİTCHCOCK TOPLU GÖSTERİSİ

— GİZLİ AJAN / THE SECRET AGENT / Alfred Hitchcock 1936

— KANLI MEYHANE / JAMAICA INN / Alfred Hitchcock 1939

— ÖLÜM KARARI / THE ROPE / Alfred Hitchcock 1948 (Hitchcock'un çok değişik yapıda bir «suspense» filmi. Herşey geniş bir apartman dairesinin odaları arasında geçip bitiyor. Cinayet işleyen iki tıp talebesi, hocalarının üstün çabası sonucu yakalanıyorlar. Hitchcock, evde verlen parti sırasında saklanan ceset çevresinde ustalıklı bir gerilim kuruyor. Seyirci ister istemez heyecanlanıyor.. Filim bir başka niteliği yüzünden de ilginç. Hitchcock, bütün filmi aşağı yukarı 10 kadar «uzun çekim» (long shots) le anlatıyor. Böylece «montaj» (kurgu) filmin içinde, kameranın hareketleriyle sağlanmış oluyor.. Ayrıca James Stewart'ın başarılı oyunu da dikkati çekiyor.. «Ölüm Kararı» Hitchcock'un en başarılı filimlerinden. Türkçe altyazılı. Oy. / James Stewart, John Dall, Farley Granger, Sir Cedric Hardwicke, Joan Chandler, Constance Collier, Edith Evanson, Süresi / 80 dakika.)

— **TEHLİKELİ ADAM / THE MAN WHO KNEW TOO MUCH / Alfred Hitchcock 1956** (Hitchcock, 1934 yılında çevirmiş olduğu aynı adlı filmi oyuncularını değiştirerek yeniden yapmış. Charles Bennett ve B. D. Wyndhan Lewis'in bir orijinal hikâyesinden uyarlanan bu yeni filim ilkinden 40 dakika kadar fazla uzunlukta.. Bir doktorla karısı, Fas'ta Louis Bernard adlı bir Fransızla tanışırlar. Oysa bir süre sonra Bernard öldürülür. Böylece çift beklemedikleri bir serüvenin içine düşerler.. Hitchcock'un «suspense» yanı güçlü sayılabilecek bu yapıtı, heyecan filmi türünün ilginç örneklerindendir. Fas'ta çekilen filim yörenin doğal dekorlarından da alabildiğine yararlanmıştır. Filmin finalindeki paralel anlatım ve zirveye ulaşan heyecan en unutulmaz bölümü meydana getirir. Türkçe altyazılı. Oy. / James Stewart, Doris Day, Brenda de Banzie, Daniel Gelin, Bernard Miles. Süresi / 120 dakika.)

— **GİZLİ TEŞKİLÂT / NORTH BY NORTHWEST / Alfred Hitchcock 1959**

(Hitchcock'un sonraki yıllarda yapılan birçok heyecan filimlerinde hikâyesi ve gerilim unsurları örnek alınan başarılı filmi. Ernest Lehman'ın orijinal senaryosundan yola çıkan Hitchcock, yanlışlıkla casus diye kaçırılan bir iş adamının heyecanlı hikâyesini anlatıyor. Özellikle, bu iş adamını canlandıran Cary Grant'ın kapatıldığı yerden kaçmağa çalışmasını anlatan bölümler ilgi çekici. Geniş düzlüklerde bir uçakla izlenmesi ve öldürülmeğe çalışılması; dev Lincoln ve Roosevelt heykellerinin üzerindeki takip, filmin belleklerde en çok yer eden nefes kesici bölümleri. Türkçe altyazılı. Oy./Cary Grant, Eva Marie - Saint, James Mason, Jessie Royce Landis, Lee G. Carrol. Süresi / 136 dakika.)

— **SAPIK / PSYCHO / Alfred Hitchcock 1960** (Hitchcock'un filmografisindeki en ilginç yapıtlardan biri olan «Sapık», heyecan filmi olarak kendisinden sonra bu türde çalışmış pek çok sinemacıyı etkilemiştir. Ancak filmin önemli bir başka yanı, aynı zamanda psikolojik bir derinlik taşıması, kahramanının kişiliğini bilimsel bir biçimde çözmeye çalışmasıdır.. Şehr dışında br motel işleten dengesiz bir genç, oraya kalmaya gelen evli çiftin kadınını öldürür. Kocası ve kız kardeşi, arkadan da bir detektif kaybolan kızı bulmak için seferber olurlar.. Yönetmen bütün bu olayları kendine özgü başarılı bir gerilim içinde anlatmakta, özellikle tecavüz sahnelerinde çok yüksek bir etkiye ulaşmaktadır. «Sapık» Anthony Perkins'in üstün oyun gücüyle de değeri artan önemli bir korku ve heyecan filmidir. Türkçe altyazılı. Oy. / Anthony Perkins, Vera Miles, John Gavin, Martin Balsam, Janet Leigh. Süresi / 109 dakika.)

— **KUŞLAR / THE BIRDS / Alfred Hitchcock 1962** (Daphne du Maurier'nin bir romanından Evan Hunter'ın yazdığı bir senaryoya dayanan «Kuşlar», Hitchcock'un değişik yapıtlarından biridir. Özellikle heyecan ve korku unsurları ustalıkla yerleştirilmiş ve adeta psikolojik bir dram yaratılmıştır. Hitchcock, bu yapıtında Amerika'nın bir kentinde kuşların hücumunun yarattığı paniği işlemektedir. Gerçekten de Hitchcock'un filminde anlatılan kuş hücumları daha sonra dünyanın kimi kentlerinde görülmüş olaylardandır. İşin gerçekçi olma ölçüsü bir yana «Kuşlar», Hitchcock sanatının en belirgin özelliklerini karşınıza getirir. Türkçe altyazılı. Oy. / Rod Taylor, Tippi Hedran, Jessica Tandy, Suzanne Pleshette, Charles Mc Graw. Süresi / 120 dakika.)

Alfred Hitchcock Üzerine

1955 kışıydı. «To Catch A Thief» adlı filmin senkronizasyon çalışmalarına katılmak üzere, Paris'e gelen Alfred Hitchcock'la bir söyleşi yapmak için Chabrol ve ben St. Maurice stüdyosuna gitmiştik. Hitchcock'la ilk tanışmamız böyle oldu.

Bu ve daha sonraki görüşmelerimiz sonucu ünlü yönetmenden elli saatlik bir röportaj izni koparabildim. Ben ve New-York'daki dostum Helen Scott, Hollywood'daki Universal Stüdyolarının bürosunda Hitchcock'la uzun bir konuşma yaptık. Bu söyleşi genellikle şu ana çizgilere dayanıyordu :

a) — Her filmin doğuşunu hazırlayan nedenler.

b) — Senaryonun hazırlanıp yazılması.

c) — Her filmin ayrıntılı mizansen sorunları.

d) — Filmin çekimi başlamadan ticarî ve akademik başarı hakkında umulanlar.

Hitchcock'la yaptığım söyleşi, mizansen çalışmalarıma yön vermemi sağladı. Yönetmenin meslek serüvenini dikkatle inceleyecek olursak, örneğin İngiltere'de yaptığı sessiz ve Amerika'da yaptığı renkli filimlerinde tüm sinemacıların merak ettikleri bir sorunun cevabını bulabiliriz : Görüntülerle herhangi birşey nasıl anlatılır?

Başlangıçta Alfred Hitchcock'la çalışmanın kolay olacağını sanmıştım. Çünkü ilk günler son derece neşeli bir çehreyle karşıladı bizleri. Fakat üçüncü günden sonra meslekî hayatını, talihini ve talihsizliğini, karşılaştığı güçlükleri, araştırmalarını, gayelerini, umutlarını ve gücünü dikkatle anlatırken daha samimi, haşin ve otokritik bir tavrı vardı. Dış görünüşüyle son derece serbest ve babacan bir Hitchcock'la, gerçekte heyecanlı, duyarlı, derinlemesine düşünebilen, fiziksel ve duygusal olarak kendi toplumuna iyi şeyler vaat eden bir Hitchcock arasındaki karşıtlığı o zaman anladım. Aslında korkak olan, bu korku filimlerinin büyük ustasının başarı nedenlerini, biraz da karakter çizgisi üzerinde

aramak doğru olur. Bütün meslek hayatı boyunca Hithcock, oyuncular, yapımcılar ve teknisyenler tarafından korunma ihtiyacını kendinde duymuştur. Çünkü bunlardan birinin en ufak kaprisi, filmin tamamlanmasını büyük ölçüde tehlikeye sokar. Ona göre en iyi korunma, starlara yönetildikleri fikrini aşılamak, her birine kendinin prodüktörü olduğunu öğretmek ve sinema tekniğini teknisyenlerinden daha iyi bilmektir. Bir de seyirciye karşı kendini korumalıdır yönetmen. Hitchcock bunu da korkutarak hallediyor. İnsana çocukluğunda saklambaç oynarkenki sobeleme heyecanını veya gece uyumadan çevredeki eşyaların aldığı esrarengiz ve tedirgin edici atmosferin heyecanlarını tüm olarak vermenin gerektiğini savunuyor Hitchcock. Bütün bunlar bizi bir gerilime doğru sürüklüyor. Fakat bazıları bu gerilimi eserin arkasında bir fon olarak nitelemektedirler ki Hitchcock'a göre gerilim filmin kendisidir. Daha doğrusu gerilim olayın önce dramatize edilmesi ve sonradan en çabuk metodlarla bütün dramatik öğelerin yansıtılmasıdır.

Örneğin bir adam evinden çıkar, bir taksiye biner ve trene binmek üzere gara doğru yol alır. Bu vasat bir filmin içindeki normal bir sahnedir. Fakat bu adam taksiye binmeden önce saatine bakıp «Aman Allahım! Korkunç bir şey! Trene yetişemeyeceğim.» derse bütün sahne saf bir gerilime dönüşür. Kırmızı ışığın her yanışı, her işaret levhası, her fren sesi ve her şanzıman gürültüsü sahnenin heyecan oranını arttırır. Gürültülerdeki bütün inandırıcı güçlerin açıklığı seyirciye «Bakın göreceksiiz, vaktinde yetişecek» veya «Olmazsa bir sonraki trene biner» dedirtmemelidir. Hareketten doğan gerilim ise seyircide herhangi bir kuşku uyandırmamalıdır. Sorumluluğun dışına çıkan dramatik her öğe abartılmış sayılır. Fakat bu sorumluluk esprilerin gücü ile umulmadık bir şekilde yıkılabilir. Hitchcook bazı kimseler için «umulmadık bir insan» kelimesini çok kullanır. Ama aslında kendisi de hiç umulmadık bir kişidir. Gerçekte Hitchcock tüm entrikalarını gereksindiği varlığın muhteşem bir dengesi üzerine yerleştirmektedir. Daha sonra bir dramın, kurulması, daralması, şddtin arttırılması ve akla yakın bir paroxisme (en son şiddet derecesi) nden sonra çözümlenmesi gerekir.

Hitchcock'a göre gerilim filmin en önde gelen öğesidir. Bütün meslek hayatı boyunca Hitchcock, filimlerinin her sahnesini, her anını imtiyazlı bir bölüm olarak düşünmüş ve kendi deyimiyle pürüzsüz ve lekesiz bir film yapmak için bu tezin gerekli olduğunu şart koşmuştur. Büyük bir dikkat isteyen bu haşin irade, ona gerilim ve heyecanı sabit tutarak filimlerine özel ve orjinal bir hava kazandırma olanağı hazırlamaktadır. Çünkü Hitchcock ağırlığı yalnızca hikâyenin en güçlü noktasına etkilemekle kalmıyor geriye dönüşler ve diğer bütün sahnelerle seyircide bir nefret uyandırabiliyor.

Hiçbir filminde iki gerilim, basit bir sahne ile bağlanmamıştır. Buna rağmen Hitchcock bu basitliği bir şiddete dönüştürebiliyor. Korku ve gerilimin bu büyük ustası bunu bir örnekle açıklamakta. Adaletin pençesindeki bir adam, avukata derdini açmaya gidiyor. Bu günlük bir olaydır. Hitchcock'a göre avukat başlangıçtan beri, şüpheci bir kimsedir. Bu tanımadığı adamın derdini dinledikten sonra dâvâ vekilliğini kabul edebilecek midir acaba? Hem böyle bir olayla ilk defa karşılaşmaktadır. Görüldüğü gibi burada bir endişe simgelenmekte, bir kararsızlık ile emniyetsizlik, Dramatik ortamı tüm şiddetiyle germektedir. İşte Hitchcock'u daha büyük başarıya ulaştıran örneklerden biri: Genç bir delikanlı bir kız arkadaşını annesine tanıştırmak niyetindedir. Tabii ki genç kız delikanlının annesine, belki de ilerde kayınvaldesi olacağını düşünerek, neşeli ve sevimli görünme isteğini duyar. Delikanlı kızarıp bozararak genç kızı annesine takdim eder. Kız ağır bir hareketle ilerler. Yüzünün şeklinin değiştiği açıkça belli olan yaşlı kadın oğlunun oflayarak yaptığı takdim töreninin ardından, genç kızla karşı karşıya ve göz göze gelir.

Hemen hemen kameranın içindeymiş gibi gözüken bu Hitchcock'a özgü görüntüyü tüm sinemaseverler gayet iyi bilirler. Genç kızın ağır ağır ilerleyişi onun şaşkınlığının ilk belirtileridir. Burada Hitchcock bize, çevresine dehşet salan müthiş anneyi bir kez daha tanıtıyor.

Gerilim yaratma sanatı, seyirciyi de filimle birlikte yaşatabilmek demektir. Seyirciye rağmen film bir oyun olmaktan çok, iki kişinin oyunu olarak nitelendirilir. (Yönetmen + Film). Fakat buna bir üçüncüyü de eklersek şu şekli alır. (Yönetmen+Film+Seyirci). Gerilim ise «Petit Poucet»nin beyaz çakıl taşları veya «Kırmızı Şapkalı Kız»ın gezintisi gibi şiirsel bir özellik kazanmalıdır ki, seyircide bir heyecan ve kalp çarpıntısı uyandırsın. Hitchcock'a en rahatsız edici sinema yönetmeni ithamını yapıştırmak elbette haksızlık olur. Alfred Hitchcock'un tekniği seyircinin tüm dikkatini ekrana çekmeye yetecek güçte. Arab'a peçesini kaldırtacak, İtalyan'a sigara yaktırtacak, Fransız'a yanındakini rahatsız ettirecek, İsveçli'ye iki koltuk arasında aşk yaptırtacak şekilde sıkan bir sinemaya karşı Hitchcock.

Hitchcock'un sinema tekniğini bilmediğini söyleyenler bütün senaryonun öz ve yapısının kuvvetli bağlarla bu tekniğe bağlı olduğunu biliyorlar mı acaba? Biçimi ve özü daima ayıran, dar görüşlü kritikler sanatçıları gayet doğal olarak kızdırmaktadır Bu sistem Hitchcock'un bütün girişimlerini kısıtlamakta. Eric Rohmer ve Claude Chabrol bu noktayı «Hitchcock» adlı kitaplarında gayet güzel belirtmişlerdir. «Hitchcock ne masal anlatan biri, ne de bir estetik uzmanıdır. Fakat Hitchcock sinema tarihinin en büyük biçim yaratıcısıdır. Yalnız belki Murnau ve Ayzenştayn bu konuda bir ayırıma tabi tutulabilir». Biçim anlatılmak isteneni güzelleştirmiyor, daha da öte onu yaratıyor. Sinema sayısız yetenekleri ve akla egemenlik olanakları bakımından çok güçlü bir sanattır. Çok zeki ve yetenekli kimselerin başarısızlığa uğramalarındaki tek sebep analitik bir zekâ ile sentetik bir zekâya aynı anda sahip olamamalarıdır.

Her zaman uyanık bulunmak, çekim ve montajdan doğacak parçalanmalarda meydana gelecek çeşitli tuzaklara mani olmak gereklidir. Bir yönetmenin karşılaşabileceği en büyük tehlike, filmin kontrolunu çalışma süresince elinden kaçırmaktır. Bu da yönetmenin beklemediği bir anda oluşur. Filmin her planı en az on saniyelik bir seyirci - yönetmen yakınlaşmasını gerektirir. Bir çok yönetmenler çok karışık fragmanlar yapıyorlar. Bilhasse jeneriklerin iyi okunamaması seyircinin dikkatinde de karışıklık yaratabilir. «Açıklık veya aydınlık kalitede büyük rol oynar mı?» diye soranlara, bunların en önemli unsurlar olduklarını ispat etmek kolaydır. Örneğin Balachov, Carradine tarafından aldatıldığını öğrenince Tolmachef ile ganimeti paylaşmak ve bir anlaşmaya varmak için gider.» Filimlerde de buna benzer diyaloglara rastlamak gayet normaldir. Bu tiraddan ya çok duygulanılır ya da kayıtsız kalınabilir. Çünkü Balachov, Carradine, Benson ve Tolmachef'in kim olduğunu sinema yazarları bilirler. Buradan şu kural doğar: Söylenilen, seyirci tarafından görülenden çok daha çabuk unutulur. Hitchcock, Balachov, Carradine, Benson, Tolmacheff gibi kişilerin üzerinde durmaz. O görüntüye önem veren bir yönetmendir. Belki bu açıklık onu çocuksu filimler yapmaya zorluyor. İşte buradan anlaşılıyor ki, Hitchcock, bir veya birçok kişilerin düşüncelerini vermek istiyor ve bu nedenle herkesin kendisine realist (gerçekçi) bir sinemacı gözüyle baktığı kanısına varıyor.

Gerçekçi Hitchcock? Bir piyeste olduğu gibi filimlerde de kişilerin düşüncelerini diyaloglarla belirtmek, gerçek hayatın durumu hakkında bilgi vermek açısından başarıdır. Sosyal hayatımızda, kokteyl, yemek, aile toplantıları gibi samimiyet dışı kabullere katıldığımız olur. Bu toplantıları bir gözlemci olarak izlersek konuşmaların ve davranışların

hep yapmacıklı olduğunu görürüz. Gerekli olan davetlilerin düşüncelerinin ardındakini çözmektir. Bu düşünceleri bakışlardan da okuyabiliriz. Gelecek tatilde İskoçya'ya karısı ile yapacağı seyahatı üç kişiye anlatan Bay Y'ye bakalım. Onun yüzünü dikkatle incelerken bakışlarının yönünü de tâyin edebiliriz. Garanti, Bayan X'in bacaklarını arıyordur o bakışlar. Şimdi bayan X'e yaklaşalım. Okula giden iki çocuğuyla meşgul olmanın yoruculuğundan söz etmektedir. Aynı zamanda da soğuk bakışları, kıskançlık hisleri ile, güzel bayan Z'nin zarif silüetini süzmektedir. Burada diyaloga değil görüntüye başvurarak kişilerin düşüncesi açıkça okunabilir.

a) — Bay Y'nin, Bayan X hakkındaki fiziksel arzusu.

b) — Bayan X'in kıskançlığı ve Bayan Z'nin saygılı tavırları.

Hollywood'dan Cinecitta'ya kadar hiç bir yerde hiç bir sinemacı insancıl gerçekleri böyle realist açıdan yansıtmamıştır. Hitchcock her filminde görüntü ve diyalog arasındaki bağıntının üzerine sayısız gerçek oturtmuştur. Birinci durum yani «açıklık» ile ikinci durum yani «gizlilik», görünürde resme dayanan bir dramatik etkiyi hazırlar. Alfred Hitchcock'un bütün bu istek, kıskançlık, saygı gibi hisleri yansıtma ustalığı bizi şu fikire kadar ulaştırır: Alfred Hitchcock yakınlığı ve açıklığıyla her türlü seyirciye nüfuz edebilecek bir yönetmendir. Varlıklar arasındaki ince ilişkileri yansıtmadaki ustalığı da buradan doğmaktadır.

Amerika'da film yönetmenliği sanatı 1908 - 1930 yılları arasında Dawid Wark Griffith'in çalışmaları ile büyük ilerleme kaydetmişti. Sessiz sinemanın devlerinden Stroheim, Ayzenştayn, Murnau, Lubitsch hepsi öldüler. Diğerleri hayatta iseler de artık çalışmıyorlar. Amerika'lı sinemacılar 1930 yıllarında Griffith'in açtığı yolların ancak ancak onda birini kullanmaya başladılar. Orson Welles'i bunlardan ayrı incelemek gerekir. Hollywood'dan, birtakım saçmalıkları abartarak anlatma yoluna gitmek doğru olmaz.

Eğer 1895 - 1930 yılları arasında rağbet gören sessiz sinema tekrar geri gelirse birçok sinemacı kendilerine yeni bir meslek seçmek zorunda kalacaklar. 1966 Hollywood'una baktığımızda neden Howard Hawks, John Ford ve Alfred Hitchcock'un Griffith esrarının son vârisleri oldukları anlaşılıyor.

Renoir, Bergman, Fellini, Bunuel, Godard gibi ünlü yönetmenlerden sözedilirken, Avrupa'lı, özellikle Fransız sinemacıların Hitchcock'u bir sinema yazarı olarak görmelerini garip karşılamamak gerekir. Yalnız Amerika'lı kritikler Alfred Hitchcock hakkında başka türlü düşünüyorlar. New-York'lu ve Paris'li kritiklerin isimler üzerindeki anlaşmazlıkları ve bir polemiğe girişmeleri normaldır. Yalnız Hollywood'un Oscar koleksiyonuna sahip şöhretleri ticarî gayelerle psikolojik bir Western veya bir kahramanlık destanı veyahut boşanma üzerinde bir komedi yaparak sinemayı dejenere edemezler. Bir tiyatro rejisöründen farkı kalmıyor onların. William İnge'in bir piyesini bitirip, İrwin Shaw'ın veya Tennessee Williams'ın kalın bir romanını adapte etmekten başka ne biliyorlar. Onlar, hayat, insanlar, para ve aşk üzerine kendi fikirlerini yansıtmaktan çok çeşitli yazarların eserlerini sinemaya aktararak basit teknisyenler durumuna düşüyorlar. Onlar Hollywood stüdyolarının maaşlı memurlarıdır. Ve prodüktörlerin kendilerine verdikleri senaryoları uygulamakla görevlidirler. Neye yarar bu çalışma.

Bir sahne hazırlarlar. Aktörleri bu dekor önüne yerleştirirler ve bütün sahneyi çekerler. Altı veya sekiz açıdan görüntüyü kontrol ederler (karşıdan, yandan, yukarıdan vb.). Ve

sonra bu sahneyi, objektif değiştirerek genel, yakın ve uzak plandan çekerler! İçlerinden birkaçının bir özelliği vardır. O da bildiklerini en iyi şekilde uygulamak. Bazıları çok iyi mizansenler uygularken bazıları birçok yetenekli artisti harcarlar. Bunlardan kimisi muazzam savaş sahneleri yaratmakta, kimileri de abartmalı bir komedi yapmada ustadır.

Hitchcock ise hepsinden çok üstün ve komple bir sanatçıdır. Onun sineması, her sahnesi, her planı her görüntüsü ile ayrı bir özellik taşır. Senaryo yazmayı, karşılaştığı problemleri yenmeyi sevdiği kadar, montajı, fotoğrafı ve seslendirmeyi de sevmektedir. Yaratıcının, filimleri yanı sıra herşeyle hatta senaryoyla bile bizzat uğraşması, bütün dünyanın takdir ettiği bir durumdur. Çünkü o tüm kişisel fikirlerini yönetiminde empoze ederken filmin her elemanına hâkim olmayı biliyor. Alfred Hitchcock'un filimlerinde kendine özgü stil daima belli olur. Dünyada ancak üç veya dört yönetmenin filimlerinin, Hitchcock'unkilerle bağdaştırılabilecek nitelik taşıdığı kabul edilir. Bunu doğrulamak için gerilimli bir sahneyi yeniden anlatmanın bir gereği yok. Hitchcock'un stili iki kişi arasındaki konuşma sahnesinde, kadrajın sadece dramatik kalitesinde, bakışların dağılışı, hareketlerin yakınlığı, diyaloglar esnasındaki uzun sessizliklerle açıklanabilir. Seyircinin belleğinde yaratılan sanat ise başkadır. İki kişiden birinin hislerini (aşk ve kıskançlık) diyalogun dışında kesin ve dramatik bir atmosfer le açıklar Hitchcock. Sanat şimdi duyarlığı oranında heyecandan heyecana sürükleyebilir insanı.

Hitchcock'un eserlerini beğeniyorsak onda bazı veriler bulduğumuzdandır. O William Wyler'in «Ben - Hur»u gibi veya Kenneth Angers'ın «Fireworks»u gibi ticarî filimler de yapmıştır. Meselâ «Psycho» ile bütün dünyada seyirci kitleleri tarafından kendi özgürlüğünü ve vahşetini aşarak bir «avant - garde» yapmakla itham edildi ki birkaç genç artistle 16 mm olarak çevrilen bu film hiç bir sansür tarafından yasaklanmadı. «North By Northwest»deki taslak, «The Birds»deki sinema hileleri ancak Çek ustası Jiri Trnka'nın kuklalarında ve Kanadalı Norman Mc Laren'in canlı - resim filimlerindeki şiirsel nitelikte bağdaşabilir.

«Vertigo», «North By Northwest» ve «Psycho» yıllardan beri sayısız sinemacıya örnek olmuş ve taklitleri yapılmış üç yapıttır. Şuna inanmalıyız ki anlaşma taraflısı olmayan birçok sinemacı, Hitchcock'un filimlerindeki etkileyici gücü kabul etmez. Hitchcock'un sinemasındaki bu direk ve dolaylı etki, biçimci ve düşündürücü yanlar, sayısız sinemacıyı etkisi altında bırakmıştır. Bu yönetmenler arasında şunları sayabiliriz.

Henri Verneuil (Mélodie En Sous Sol), Alain Resnais (Muriel - La Guerre est Finie), Philippe De Broca (L'Homme de Rio), Orson Welles (The Stranger), Vincente Minelli (Undercurrent), Henri - Georges Clouzot (Les Diaboliques), Jack Lee Thompson (Cape Fear), René Clement (Plein Soleil - Le Jour et L'Heure), Mark Robson (The Prize), Edward Dmytryk (Mirage), Robert Wise (House On Telegraph Hill - The Haunting), Ted Tetzlaff (The Window), Robert Aldrich (Baby Jane), Akira Kurosawa (Entre Ciel et Terre), William Wyler (The Collector), Otto Preminger (Bunny Lake İs Missing), Roman Polanski (Repulsion), Claude Autant - Lara (Le Meurtrier), İngmar Bergman (La Prison - La Fontaine d'Aréthuse), William Castle (Homicide), Claude Chabrol (Les Cousins - L'Oeil du Marin - Marie Chantal Contre le Dr. Kha), Alain Robbe - Grillet (L'İmmortelle), Paul Paviot (Portrait Robot), Richard Quine (Liaisons Secrètes), Anatole Livak (Le Couteau Dans La Plaie), Stanley Donen (Charade - Arabesque), Andre Delvaux (L'Homme Au Crane Rase), François Truffaut (Fahrenheit 451), ile bütün James Bond seris,i Hitchcock'un stilini, bilhassa «North By Northwest»in özelliklerini bünyesin-

de barındıran filimlerdir. Eğer bu karşı çıkan snemacılar Hitchcock'un filimlerini dikkatle incelerlerse orada sert bir kariyer bulabilirler. Eselerini hayranlık, gıpta ve yararlanabilecek hislere kapılarak incelerlerse bu söylediklerimizi bulabilirler.
Hitchcock'un eserlerine hayran olmak ve onlara kusursuz bir şaheser gözüyle bakmanın gereği yoktur. Sadece bu büyük yönetmeni yeterince takdir etmek ve onu lâyık olduğu yerde incelemek gerkir.

Yalnız İngiliz eleştirmenlerini, Hitchcock'a karşı tutumlarından dolayı kınayamayız. Çünkü «Lady Vanishes»in aleyhinde yazdıklarında yerden göğe kadar haklılar. Yalnız şu var ki o zaman karşımızda genç bir Hitchcock vardı. Ve de tahminimiz ki o Hitchcock James Stewart'lı «Vertigo» daki fikirleri «Lady Vanishes» gibi aşk ve ölüm arasındaki uzaklığı yansıtan lirik bir eserde veremezdi.

Bu Anglo-Saxon kritiklerinden M. Charles Higham «Film Quaterly» dergisinde, Hitchcock'a «Hayâsız, hilekâr, yalancı, soğuk, alaycı« gibi iltifatlar yağdırıyordu. Bununla da kalmayan Higham, Hitchcock için «Dünyanın derin bir nefretini kazanacağını» ileri sürüyordu. Burada Higham önemli noktalara değinmekte. Fakat Hitchcock'un filimlerindeki «cynisme» in aynısı Stroheim'da da görülmektedir.

Louis - Ferdinand Celine insanları iki gurupta incelemektedir. Bakıp görmeyenler ve görenler. Alfred Hitchcock tabii ki, bunlardan ikincisine dahil edilmelidir. O hayatı toz pembe görmez, hayatı inceler.

Howard Hawks «Hatari» yi çevirirken ava ve sinemaya olan tutkusunu tatmin etmiştir. Alfred Hitchcock ise bu tutkularını ve hislerini tatmin etmeyi ve uygulamayı daha iyi başarmış bir yönetmendir. «Rear Window» için dediği gibi «Hiç bir kuvvet bu filmi çevirmekten beni alıkoyamaz. Çünkü benim sinema aşkım diğer bütün hislerimden üstündür, her türlü engeli aşmayı bilmiştir.»

Hitchcock'un öğülerek göklere çıkarılacak nitelikte olmamakla birlikte, daima zenginleşen bir sineması vardır. Güzelliği ve sadeliği şart koşanlar Hitchcock'u korkunç ithamlarla suçlayamazlar.

Ingmar Bergman çağını incelersek, sinemanın edebiyattan pek aşağı kalmadığı görülür. Hitchcock'u, Kafka, Dostoyevski, Poe gibi anarşistlerin kategorisinde incelemek daha doğru olur.

Bu anarşist sanatçılar bize yaşantılarımızda yardımcı olamazlar, çünkü onların yaşantıları güçtür. Fakat onların görevleri bizim düşüncelerimizi kendi düşünceleri ile bölmektir. Yalnız bu da bizi istemeden bütün sanat eserlerini tanıma olanağı hazırlayacak temel bir amaca yönelmektedir.

FRANÇOIS TRUFFAUT

(Le Cinema Selon Hitchcock) kitabının önsözü

Çeviren : Günyüz Demirhan

Türk Sinematek Derneği
Ocak 1973 Programı

4 Perşembe	14.00 - 19.00		**ÖFKE / LOOK BACK IN ANGER** / Tony Richardson 1959
	16.30 - 21.30		**KANLI MEYHANE / JAMAICA INN** / Alfred Hitchcock 1939
5 Cuma	14.00 - 19.00		**NICHOLAS NICKLEBY** / Alberto Cavalcanti 1946
	16.30 - 21.30		**GİZLİ AJAN / THE SECRET AGENT** / Alfred Hitchcock 1936
6 Cumartesi	14.00 - 19.00		**MEŞUM KADIN / THE FALLEN IDOL** / Carol Reed 1948
	16.30 - 21.30		**ÖFKE / LOOK BACK IN ANGER** / Tony Richardson 1959
7 Pazar	10.30		**ÇOCUK SİNEMASI / MİKİ FİLİMLERİ** (Woody Woodpecker)
	14.00 - 19.00		**GÜRLEYEN KAYA / THUNDER ROCK** / John ve Roy Boulting 1943
	16.30 - 21.30		**NICHOLAS NICKLEBY** / Alberto Cavalcanti 1946
9 Salı	14.00 - 19.00		**KANLI MEYHANE / JAMAICA INN** / Alfred Hitchcock 1939
	16.30 - 21.30		**MEŞUM KADIN / THE FALLEN IDOL** / Carol Reed 1948

10 Çarşamba	/	14.00	/	**ÇOCUK SİNEMASI / ÇÖL ESRARI / THE VANISHING PRAIRIE** / Walt Disney 1954
	/	16.30 - 19.00	/	**SAHTE TEBESSÜM / THE ENTERTAINER** / Tony Richardson 1960
	/	21.30	/	**HAMLET** / Laurence Olivier 1948
11 Perşembe	/	14.00 - 19.00	/	**GİZLİ AJAN / THE SECRET AGENT** / Alfred Hitchcock 1936
	/	16.30 - 21.30	/	**GÜRLEYEN KAYA / THUNDER ROCK** / John ve Roy Boulting 1943
12 Cuma	/14.00 - 16.30 - 19.00/			**MADEMOISELLE** / Tony Richardson 1966
	/	21.30	/	**ÖLÜMDE BİRLEŞENLER / THE LOST MAN** / Robert Alan Aurthur 1969
13 Cumartesi	/14.00 - 16.30 - 21.30/			**SAHTE TEBESSÜM / THE ENTERTAINER** / Tony Richardson 1960
	/	19.00	/	**MAYMUNLAR CEHENNEMİNDEN KAÇIŞ / ESCAPE FROM THE PLANET OF THE APES** / Don Taylor 1971
14 Pazar	/	10.30	/	**ÇOCUK SİNEMASI / ÇÖL ESRARI / THE VANISHING PRAIRIE** / Walt Disney 1954
	/	14.00 - 19.00	/	**HAMLET** / Laurence Olivier 1948
16 Salı	/	NOT:	/	**Kurban Bayramı dolayısıyle gösteri yoktur.**
17 Çarşamba	/	14.00	/	**ÇOCUK SİNEMASI / ROMEN CANLI-RESİM FİLİMLERİ**
	/16.30 - 19.00 - 21.30/			**DÜNE VEDÂ - HİKÂYESİ OLMAYAN KIZ / ABSCHIED VON GESTERN - ANITA G.** / Alexander Kluge 1966

18 Perşembe	/	Bütün seanslar	/	**O / ES** / Ulrich Schamoni 1966
19 Cuma	/	Bütün seanslar	/	**TİLKİLERİ VURMAYINIZ / SCHÖNZEIT FÜR FUCHSE** / Peter Schamoni 1966
20 Cumartesi	/	14.00 - 19.00	/	**KATZELMACHER** / Rainer Werner Fassbinder 1969
	/	16.30 - 21.30	/	**FAKİR KOMBACH HALKININ ANİ ZENGİNLİĞİ / PER PLOTZLICHE REICHTUM DER ARMEN LEUTE VON KOMBACH** / Volker Schlöndorff 1970
21 Pazar	/	10.30	/	**ÇOCUK SİNEMASI / ROMEN CANLI-RESİM FİLİMLERİ**
	/	14.00 - 19.00	/	**ÖLÜM KARARI / THE ROPE** / Alfred Hichcock 1948
	/	16.30 - 21.30	/	**GİZLİ TEŞKİLÂT / NORTH BY NORTHWEST** / Alfred Hitchcock 1959
23 Salı	/	14.00 - 19.00	/	**FAKİR KOMBACH HALKININ ANİ ZENGİNLİĞİ / PER PLOTZLICHE REICHTUM DER ARMEN LEUTE VON KOMBACH** / Volker Schlöndorff 1970
	/	16.30 - 21.30	/	**KATZELMACHER** / Rainer Werner Fassbinder 1969
24 Çarşamba	/	14.00	/	**ÇOCUK SİNEMASI / ROMEN CANLI-RESİM FİLİMLERİ**
	/	16.30 - 19.00 - 21.30	/	**TOM JONES** / Tony Richardson 1963
25 Perşembe	/	14.00 - 16.30	/	**TOM JONES** / Tony Richardson 1963
	/	19.00 - 21.30	/	**SAPIK / PSYCHO** / Alfred Hitchcock 1960
26 Cuma	/	Bütün seanslar	/	**YUKARI BAVYERA'DAN AV SAHNELERİ / JAGDSZENEN AUS NIEDERBAYERN** / Peter Fleischmann 1969

27 Cumartesi	/14.00 - 16.30 - 19.00/		**KUŞLAR** / **THE BIRDS** / Alfred Hitchcock 1962.
	/	21.30 /	**ARABULUCU** / **THE GO - BETWEEN** / Joseph Losey 1970
28 Pazar	/	10.30 /	**ÇOCUK SİNEMASI** / **ALAKAZAM — SİHİRBAZLAR KRALI** / **SAIYU - KI** / Taiji Yabushita - Osamu Tezuka 1961 / Japon canlı - resim filmi.
	/	14.00 - 19.00 /	**SAPIK** / **PSYCHO** / Alfred Hitchcock 1960
	/	16.30 - 21.30 /	**KUŞLAR** / **THE BIRDS** / Alfred Hitchcock 1962
30 Salı	/ Bütün seanslar	/	**BİLİMSEL BELGE FİLİMLERİ**
31 Çarşamba	/	14.00 /	**ÇOCUK SİNEMASI** / **ALAKAZAM — SİHİRBAZLAR KRALI** / **SAIYU - KI** / Taiji Yabushita - Osamu Tezuka 1961 / Japon canlı - resim filmi.
	/16.30 - 19.00 - 21.30/		**GİZLİ TEŞKİLÂT** / **NORTH BY NORTH-WEST** / Alfred Hitchcock 1959

ŞUBAT

1 Perşembe	/ Bütün seanslar	/	**TEHLİKELİ ADAM** / **THE MAN WHO KNEW TOO MUCH** / Alfred Hitchcock 1956
2 Cuma	/ Bütün seanslar	/	**ÖLÜM KARARI** / **THE ROPE** / Alfred Hitchcock 1948

Tony Richardson Üzerine

Tiyatro yazarı John Osborne, Tony Richardson'ın kişiliğinde, tanınmış iki oyunu için titiz bir uyarlayıcı buldu. Ama Richardson'a yeni İngiliz sinemasının estetik düzeyinde, **Look Back in Anger** (Öfke) ve **The Entertainer**'dan çok daha ilgi çekici ve anlamlı filimler borçluyuz. Gerçi Richardson bu yenilenmenin kuramsal hazırlığında Lindsay Anderson'dan daha önemsiz bir yer tutuyor, ama kendini halka daha çabuk benimsetti ve uluslararası ölçekte bir yönetmen oldu. 1928 de doğan Richardson adını önce üniversite tiyatrosunda (Dramatic Society) duyurdu. Erkenden, etkinliğini, Osborne uyarlamaları ile tiyatro, sinema ve eleştiri yazıları arasında paylaştırdı. Maddi alanda meslektaşlarından daha akıllı davranark Osborne ile, sonrdan genç yönetmenlerden çoğunun filimlerini destekleyecek olan Woodfall Films'i kurdu. 1955'de Karel Reisz ile **Momma Don't Allow** adlı kısa filmi çevirdikten sonra uzun filimlere girişti. Bu kısa filim bir caz kulübü çevresini ele alır. Merak edip bakmaya gelen orta sınıftan birkaç kişinin içeri girmesiyle toplumsal eleştiri başlar. Zaten bu kişiler olmasa da filim o küçük evrenden akıllı, keskin, biraz alaylı bir betimlemesidir.

Daha sonra yaptığı uzun filimleri **The Loneliness of a Long Distance Runner** / Bir Uzun Mesafe Koşucusunun Yalnızlığı, 1961) ve **A Taste of Honey** (Bir Tadım Bal, 1962) Yönetmenin tavrını belirten en iyi örneklerdir. Bir Tadım Bal **Free Cinema** hareketinin amaçlarını özetler. Hafif bir kadın olan annesi tarafından başıboş bırakılan bir kız ile onun kadar yalnız bir eşcinsel arasında yaşanan sevgi anlatılırken hiç bir karamsar ön yargıdan yola çıkılmaz. Richardson'ın kişileri aşmayı ya da güçlenmeyi arzulamaz, daha iyi yaşama koşullarını özlerler. Kişiler ortadadır, gerçek ve inanılır oldukları için bizi etkilerler. Anlatımda gösterilen tek özen yalınlıktır, teşhircilik sürekli olarak reddedilir. Richardson'ın filminde, aileleri araba, buzdolabı, TV çevresinde, memnun, topladığı için mutluluğa eriştiğini sanan bir toplumun düzenbazlığıyla karşılaşıyoruz. Bütününün kederli olmasına karşılık, Bir Tadım Bal kara ama tiksintinin yumuşattığı sürekli bir mizah içinde yüzer. Çünkü oradaki kişilerin bizim acımamıza ihtiyaçları yoktur. Mizah yapıtın melodrama sürüklenmesini önleyen bir karşı sürüm görevi yapar.

İkisi de insanların varolma özgürlüğünü savundukları için Bir Tadım Bal ve Uzun Mesafe Koşucusu birbirlerini bütünlerler. Bu filimde, işçi olan babası öldükten sonra bencil ve para düşkünü annesi başka biriyle evlenen Colin arkadaşlarıyla büyük bir vurgun

düzenler, yakalanır ve ıslahevine gönderilir. Colin'in, ıslahevi müdürünün dileğine uyarak bir koşuyu kazanması ona parlak bir sporcu geleceği hazırlayacaktır. Colin seçimini yapar, geleceğini iğrendiği bir toplumun karşısında tehlikeye atmıştır. Filmin anlatımı bir tek açıklayıcı ya kanıtlayıcı ögeye başvurmaz. Benzer bir konuyu ele alan pek az filim bu denli ileri gidebilmiştir. Richardson bununla en kişisel, yaşlanmaya en dayanıklı yapıtını vermiştir.

Richardson daha sonra şemalara yönelir. **Tom Jones** öncekilerden daha kolay bir filim, bir geçiş olarak gözükür. Richardson burada tarihi filme free cinema'nın ilkelerini uygulayarak ağır, içi boş, genellikle aptal bir türün yenileşmesine katkıda bulunuyor. Gösterişli bir yakıştırmanın altında oldukça vahşi içgüdüler saklayan soylu sınıfının zenginliği ile halkın boğuştuğu sefalet arasındaki karşıtlığın altını çiziyor. Dağınık bir mozayiğin birleştirilmesinden oluşan bu görüntü gerçeklik ve özgürlükten hiç de yoksun değildir. Ama Tom Jones'tan sonra Richardson Free Cinema'ya açıkça sırtını dönüyor. Aşağıdaki sözleri gözönüne alacak olursak yönetmenin baş kaldırması kısa sürmüştür: «Sonuç olarak biz küçük burjuvalar, büyük burjuvazinin belli bir biçimine karşı dövüşüyoruz. Ama İngiliz toplumunun temel yapılarını az çok bilinçli olarak onaylıyoruz. Belki de bu yapıları değil onları örteni, tozla kaplayanı değiştirmek istiyoruz. Kendi açımdan ülkemden, iğrenç eğitim düzeni, sınıflar arası farklılıklar, insani ilişkilerdeki soğukluk, törelere korkakça saygı, hareketsizlik, yönetimin merkeziliği, rahatlık düşüncesi gibi nedenlerle nefret ediyorum. Bunlara karşı savaşıyorum, tek silahım işim. İşim de, kötü filimler yapılmasını, kötü oyunlar sahnelenmesini önlemek için, iyi filimler yapmak, iyi oyunlar sahnelemek.»

Richardson bu belirsiz açıklamaya bile uymadı ve **The Loved One**'da Amerika'yı hedef aldıktan sonra **Mademoiselle** ile Fransa'yı seçti. Hollywood'a gidip geldikten sonra bir daha oraya dönmek istemediğini söyledi. Konusu bile Los Angeles'te geçen The Loved One (1965) daha çok kişisel bir hesaplaşmaya benzer. Salak sinema yapımcılarını, gülünç kafa sallayıcıları, bunamış eski yıldızları bize sunmakta özen gösterir. Gerçekte filim Avrupalının düşünce yapısına hiç uymayan Amerikan uygarlığını yıkma denemesidir. Bu yergi her şeyi ölçüsüz bir biçimde abarttığı için gerçeğe uymamaktadır. Yine en azından bir karşı çıkış tavrı aldığı için The Loved One sevimli bir filim kalıyor.

Richardson'ın tek hayâl kırıcı filmi **Mademoiselle** Genêt'nin senaryosundan yola çıkıyor. Hiç bir kişilik gerçek değil, varlıkları hiç bir zorunluğa dayanmıyor, davranışlar abartılmış ve şemalara indirgenmiş. Richardson'ın taşlamacı nitelikleri tiklere dönüşmüş, gerçekçiliği en kaba doğacılığa saplanmış.

Richardson sonraki filmiyle edki etkinliğini yeniden bulmuşa benziyor. **Hafif Süvari Birliğinin Hücumu**'nda Victoria dönemi asker sınıfının acımasız bir karikatürünü çiziyor. Kişilerine en küçük yakınlık, hoşgörü göstermiyor. Filim baştan aşağı kendini beğenmiş ahmakların, zavallı kılıç sürükleyicilerin bir geçit töreni. Hem savaşa sebebolanlar, hem onu meslek seçenler suçlanıyor. Richardson, Bardem'in «Sinemanın başlıca görevi tanıklıktır» ilkesine uyduğu ölçüde başarılı oluyor.

Jacques Belmans'dan kısaltarak çeviren

Engin Özden

TONY RICHARDSON TOPLU GÖSTERİSİ

— **ÖFKE / LOOK BACK IN ANGER / Tony Richardson 1959**

— **SAHTE TEBESSÜM / THE ENTERTAINER / Tony Richardson 1960**

— **TOM JONES / Tony Richardson 1963** («Free Cinema» nın önemli yönetmenlerinden Richardson'un ilk renkli çalışması olan «Tom Jones» Walter Lassaly'nin çok başarılı kamera çalışması ile yönetmene bir stil denemesi yapma olanağı getirmiş. Henry Fielding'in romanını uyarlayan ve özetleyen Richardson, Albert Finney'in çok başarılı oyununun da etkisiyle deli dolu, delişmen ve hicivci bir toplumsal komedi koyuyor ortaya. Tom Jones'un hikâyesi içinde Richardson, karşımıza çeştli sınıftan çeşitli kişiler çıkarıyor; Fielding çağının İngiliz toplumunu özellikle moral açıdan didik didik ediyor. Filmin ticarî yönden çekci görünmesi aslında sorunların geniş seyirci kitlelerine daha kolay bir biçimde nakline yarıyor. Türkçe altyazılı. Oy. / Albert Finney, Susannah York, Hugh Griffith, Joan Greenwood, Edith Evans. Süresi / 115 dakika.)

— **MADEMOISELLE / Tony Richardson 1966** (Ülkemizde ilk kez gösterilecek olan «Mademoiselle» Richardson'un Fransa'da Jean Genet'nin bir senaryosundan çıkarak geniş ekran olarak çevirdiği değişik bir yapıttır. Konu küçük bir Fransız kasabasında geçer. Burada nedeni bilinmeyen bir yangın ve sel dizisi başlamıştır. Bu olağan dışı olaylarle kasabanın sakin yaşantısı bozulur, herkesin şüpheleri odun kesiminde çalışan bir gurup İtalyan işçi üzerinde toplanır. Bu işçilerin yöneticisi Manou adlı bir adamdır. Manou'nun oğlu Bruno, «Mademoiselle» diye adlandırdıkları bir kadın tarafından yönetilen kasaba okuluna devam etmektedir. Mademoiselle, küçük odasında gizli ayinler düzenleyen evde kalmış bir kızdır. Gerçekte yangınları çıkaran da odur. Ama bunu kimse bilmemektedir. Mademoiselle tarafından zehirli su verilen hayvanlar ölünce kasabalının öfkesi artar. Şüphelendikleri Manou'yu ele geçirmek için bir av düzenlerler. Buna bazı ılımlı kasabalılar karşı çıkar. Bu arada Manou'dan hoşlanan Mademoiselle, onunla ormanda buluşur ve kırlarda delice sevişir, dolaşırlar. Kasabaya üstü başı pis ve yırtılmış bir halde döndüğünde, şaşırmış kasabalılara bu durumundan Manou'nun sorumlu olduğunu söyler. Bunun üzerine Manou dövülür ve sonunda ölür. Bir süre sonra, Mademoiselle'in kentli şık giysiler içinde kasabayı terke hazırlandığı görülür. Herkes ona güle güle der. Ancak onun sırrını ve babasının ölümünde oynadığı rolü bilen Bruno, arabasının arkasından tükürür ve yalnız başına teselli bulamadan dolaşır.. İngiltere gerçeğinden uzaklaşan Richardson, Amerika'da yptığı Faulkner uyarlaması gibi Fransa'daki Genet uyarlamasından da büyük bir başarıyla çıkmamaktadır. «Mademoiselle» çoğu yazarlarca olumlu karşılanmamıştır. Richrdson'un en bşarılı yanı, kasaba atmosferini iyi bir biçimde çizmesidir. Filimde Bunuel'den etkiler bulanlar çıkmıştır. Daha çok anormal bir psikoloji ve sadist duyguların filme egemen olduğu görülmektedir. Jeanne Moreau ise her zamanki başarısını tekrarlamaktadır. Fransızca. Oy. / Jeanne Moreau, Ettere Manni, Keith Skinner, Umberto Orsini, Jane Berretta. Süresi / 103 dakika.)

Yeni Batı Alman Sineması

— DÜNE VEDÂ - HİKÂYESİ OLMAYAN KIZ - ANITA G. / ABSCHIED VON GESTERN - ANITA G. / Alexander Kluge 1966 (Anita G. 22 yaşında, Yahudi asıllı ve daha önce Doğu Almanya'da yaşayan bir genç kadındır. Batı'da küçük bir hırsızlık olayı yüzünden tutuklanır. Daha sonra bir yandan gözetim altında tutulurken, öte yandan da kendisine bir iş bulunur. Gözetim memuru, Anita G.'ye ahlâk üzerine bir nutuk çeker. Anita G. bir başka kasabaya gider, orada yabancı dil öğreten plâkların satışı ile ilgili kârlı bir iş bulur. Giderek bu kârını aldığı komisyon oranlarını hileli bir biçimde değiştirerek arttırmak olanağını da bulur. Çünkü bu arada çalıştığı işin patronunun da metresi olmuştur. Ancak patron, karısının baskısı ile Anita G.'yi terkeder... Anita bu kez, bir süre işsiz kaldıktan sonra, bir otelde oda hizmetçiliği yapmaya başlar. Yeniden hırsızlıkla suçlanır. Öte yandan da kirasını ödeyemediği için evinden kovulur... Genç bir adamla yaşadığı kısa ve mutlu bir dönemden sonra kendini topluma yeniden uydurabilmek için üniversitedeki dersleri izlemeye karar verir. Fakat para konusundaki sıkıntıları sürüp gitmektedir. Otelden ayrılmak zorunda kalır. Profesörlerden birinin yardımını ister. Ancak, profesör yardımcı olamayacak, düşünceleri Anita'nın sorunları karşısında çok soyut kalacaktır.. Anita bir süre sonra küçük bir memurun Pichota'nın metresi olur. Oysa Pichota da evlidir. Anita bir kez daha kendini sokakta bulur, üstelik karnında bir de çocukla... Umutsuz bir dönemden sonra bir polisle yaşamaya başlar. Artık Anita polis'teki dosyasını kendisi hazırlamaktadır.

1966 yılında ortaya çıkan on iki genç yönetmenin yeni deyişi, dinamik, çağdaş sorunları ele alan yapıtlarıyla uzun bir sessizlik dönemi geçiren Alman sineması birdenbire canlanmış ve uluslararası çapta kendinden söz etmeye başlamıştı. İşte «Bubis Kino» diye adlandırılan bu genç kuşağın en tutarlı isimlerinden olan Alexander Kluge de 1966 Venedik Şenliği «Jüri Özel Ödülü»nü kazanan bu ilk uzun filmiyle Godard etkileri taşıyan ama bütünüyle kişilikli ve ilginç bir yapıt veriyordu. «Abschied von Gestern» Kluge'nin «Biyografiler» adlı kendi kitabından esinlenerek yazdığı senaryoya dayanıyor. Kluge, Anita G.'nin hikâyesini anlatırken, ülkesini faşist yönetim sistemine götüren anlayışın da eleştirisini yapmakta ve savaş sonrası Almanyasının portresini çizmektedir. Kluge'nin kızkardeşinin oynadığı Anita G. bu yanlış toplum yapısının bir ürününü temsil etmektedir. Anlatım yönünden de başarılı olan filmin görüntüleri, 1967'de Sinematek'de gösterilen «Yemek Zamanları» filmiyle yönetmenliğe başlayacak olan Edgar Reitz'e aittir. Almanca. Oy. / Alexandra Kluge, Günther Mack, Eva Maria Meinecke, Hans Korte. Süresi / 90 dakika.)

— O / ES / Ulrich Schamoni 1966 (Alman «Bubis Kino»sunun bir başka ilginç ismi Schamoni Kardeşler'in küçüğü Ulrich Schamoni'nin bu filmi de çağdaş Alman toplumu gençliğinin sorunlarına gerçekçi, içten bir sinemayla eğilmektedir. «O» evlilik dışı bir ilişki sürdüren Hilke ile Manfred'in hikâyesidir. Çiftin ortak yaşamları yanında ayrı işleri vardır. Malî durumları kötü sayılmaz. Mutludurlar. Ne evlenmeyi ne de ayrılmayı düşünmezler. Ancak bir gün Hilke, Manfred'den çocuk beklediğini anlar. Fakat, Manfred'in, henüz kendisi bazı sorunlarını halletmeden, çocuk istemediğini de bilir. Gizliden gizliye kürtaj yaptırmak için bir operatör bulur. Ama Manfred kürtajı öğrendiğinde mutlulukları bütünüyle yıkılacaktır... Schamoni'nin bu ilk uzun metrajlı filmi, büyük iddialar taşıma-

Katzelmacher / Rainer Werner Fassbinder

dan genç bir çiftin evrenine yalın, başarılı bir gözlemle bakmaktadır. Gençlerin kalıplaşmış toplum düzenine karşı yaşamlarının da kendi içinde kuralları olduğu, Schamoni'nin özellikle «çocuk» sorunu karşısında gençlerin davranışlarını belirlemeye önem vermesiyle de ortaya konmaktadır. «O» katıldığı 1966 Cannes Şenliği'nde de ilgi çekmiş, beğenilmiş bir yapıttır. Almanca. Oy./Sabine Sinjen, Bruno Dietrich, Ulrike Ullrich, Harry Gillman. Süresi / 86 dakika.)

— TİLKİLERİ VURMAYINIZ / SCHÖNZEIT FÜR FUCHSE / Peter Schamoni

1966 (1934 doğumlu Peter Schamoni'nin yirmi kadar belge filmi çevirdikten sonra yaptığı ilk konulu uzun filmi. Yönetmen çağdaş Alman toplumunun sıkıcı, bunaltıcı havası içinde ne yaptıklarını bilmeyen iki genç adamın iç dünyasını hicivci bir anlatımla vermeyi denemektedir. Yaşları 30'a yaklaşan iki genç, olgunluk çağına geldiklerini hissederler. Ana - baba'larının yaşama biçimlerine karşı çıkarlar. Bu açık bir isyan değildir ama bir çeşit kızgınlık belirtisidir, öfkedir. İki arkadaştan biri gençliğinin bulanık düşleri içinde avunur. Öbürü ise sinik bir tip haline gelir. Bununla birlikte her ikisi de genç tilkiler gibi çevrede piliç avlama dönemlerinin bütünüyle gelip geçtiğini anlarlar.. Peter Schamoni'nin bu filmi kardeşi Ulrich Schamoni'nin «O» filmine göre kendi kuşağının sorunlarına daha aydın bir gözle bakmaya çalışmaktadır. «O» seyirciye düşünce payı bırakmadan sorunu olduğu gibi ortaya koyarken, «Tilkileri Vurmayınız» ele aldığı sorunlara derinlemesine bir bakış getirmekte, seyircisini düşündürmektedir. Almanca. Oy. / Helmut Förnbacher, Christian Doermer, Andrea Jonasson, Monika Peitsch. Süresi / 92 dakika.)

— YUKARI BAVYERA'DAN AV SAHNELERİ / JAGDSZENEN AUS NIEDERBAYERN / Peter Fleischmann 1969 (1937 doğumlu Peter Fleischmann'ın sinema serüveni 1960'dan sonra kısa belge filimleri yapmasına dayanmaktadır. Kısa filim çalışmalarını, senaryo ve yönetmen yardımcılıkları izleyecek ve 1969'da Fleischmann ilk uzun filmi «Yukarı Bavyera'dan Av Sahneleri»ni tamamlayacaktır. Bu filim, başrolü oynayan Martin Sperr'in çocukluk anılarına dayanarak yazdığı bir oyundan uyarlanmıştır. Filmin temeli toplum dışı kalmış biri erkek öbürü kadın iki kurbanın karşı karşıya getirilmesine dayanmaktadır. Erkek Abram, bir teknisyendir. Köyüne döner. Bir söylentiye göre hapisten çıkmıştır. Ve cinsel sapık olduğu, bu yüzden başının belâya girdiği ileri sürülür. Köyde de sonradan geri zekâlı küçük bir çocukla ilişki kurması söylentilere yol açacaktır. Bir iş bulup çalışmaya başlayan Abram, çevresinin alay ve eğlence konusu olur.. Abram'a ilgi duyan filmin kadın kahramanı Hannelore Belediye Başkanı'nın evinde hizmetçidir. Ancak «düşük» bir kadın olarak tanınır ve herkes bu yüzden ona taklır durur.. Filim, Hannelore'un Abram'dan gebe kalmasıyle gelişir. Bu olay köyün durgun yaşantısını değiştirir. Abram «kötü kişi», Hannelore ise aldatılmış, iyi bir kadın olarak nitelenmeğe başlar. Kadınlar Hannelore'u korumağa kalkarlar. Abram'ın yahudi olması da ona karşı olan düşmanlığı arttırır. Hikâye trajik bir biçimde gelişir.. Fleischman'ın filmi biçim açısından klasik kurallara bağlı, öz açısından ise tutarlı, ilginç bir yapıttır. Yönetmen, refah içinde yaşamasına, önemli bir sorunu olmamasına rağmen bir köyün tutuculuğunu, normal gözüken sakin insanların belli durumlar karşısında ne denli korkunçlaştığını en ince ayrıntısına kadar başarıyla anlatıyor. Bir toplum kesiti veriyor. Bu yönleriyle gerçekçi, önemli bir deneme. Almanca. Oy. / Martin Sperr, Angela Winkler, Else Onecke, Michael Strixner.)

— KATZELMACHER / Rainer Werner Fassbinder 1969 (Alman sinemasının bu günkü genç kuşağının en tutarlı ve kişilikli yönetmenlerinden sayılan Fassbinder'in ikinci uzun metrajlı yapıtı «Katzelmacher».. Fassbinder bugün 26 yaşında ve her yeni filmi büyük bir ilgiyle karşılanıyor, uluslararası şenliklerde gösterilyor. Genç yaşlarından beri sinema ve tiyatro ile ilgilenen, anti-tiyatro çalışmalarına büyük önem veren Fassbinder birkaç kısa filimden sonra 1969'da Berlin Film Festivali'nde gösterilen ilk uzun filmi «Kaelter als Tod» ile dikkati çeken bir çıkış yaptı. «Entellektüel bir gangster filmi» olarak nitelenen bu yapıt bütün olumlu yanlarına karşın, Godard, Penn, Melville gibi bu türde çok iyi yapıtlar vermiş olan ustaların izlerini taşıyordu. Fassbinder'in ikinci filmi «Katzelmacher» yaptıkları arasında en iyisi, en kişilikli olanı olarak nitelendi sonradan. Her çeşit anlatım kalıplarına karşı bir «anti-sinema» peşindeki Fassbinder'in en tipik yapıtı «Katzelmacher» olarak belirdi. Filimlerinde genellikle küçük burjuva'nın sorunlarını ele alan Fassbinder'in bu yapıtı bir gurup gencin sıkıntısını, amaçsızlığını ve çevrelerindeki hoşgörüsüz toplum yapısına karşı giriştikleri savaşı anlatıyor. Genç kız ve erkeklerden meydana gelen gurup, bunalımlarını gidermek için içkiye ve eş değiştirme alışkanlığına kendilerini kaptırıyorlar. Filim, aralarına giren Yunanlı Jorgas'ın varlığının getirdiği yeni çatışmalarla gelişiyor. Kıskançlık ve anlayışsızlıkları onları Yunanlıya karşı kötü davranmaya kadar götürüyor.. Fassbinder'in ilk filmindeki etkilenmeleri bu filminde yerini özel, değişik, kişilikli bir sinemacının evrenine bırakıyor. Almanca. Oy. / Rainer-Werner Fassbinder, Hanna Schygülla, Lilith Ungerer, Elga Sorbas, Doris Mattes.)

— YOKSUL KOMBACH HALKININ ANİ ZENGİNLİĞİ / PER PLOTZLICHE REICHTUM DER ARMEN LEUTE VON KOMBACH / Volker Schlöndorff 1970 (1966 yılında «Genç Törles - Der Junge Törless» adlı filmiyle birdenbire kendinden söz ettiren ve Cannes Şenliği'nde «FIPRESCI» ödülünü kazanarak uluslararası bir üne kavuşan Volker Schlöndorff, bu tarihte henüz 27 yaşındaydı. Schlöndorff, Fransız sinema okulu IDHEC'te okumuş ve Louis Malle («Zazie dans le Metro»; «Gizli Hayat»; «Le Feu Follet»; «Viva Maria»), Alain Resnais («Geçen Yıl Marienbad'da») ve Jean-Pierre Melveille'e («Léon, Morin, Prêtre»; «Le Doulos») asistanlık yapmıştı. «Genç Törles» den sonra yine ilgi çekici bir yapıt verdi: «Mord und Totschlag». Üçüncü filmi «Michael Kohlhaas» da iki yıl önce Türkiye'de de gösterilen tutarlı, sözü olan bir filimdi.. Schlöndorff, toplumcu ve ilerici konulara daha yalın, anlaşılır bir dille eğilmek istemişti. Yönetmenin çeşitli şenliklerde gösterilen yeni filmi «Yoksul Kombach Halkının Ani Zenginliği» de aynı tavrı sürdüren ilginç bir yapıt.. Schlöndorff, bu kez 1820 yıllarında Almanya'da çiftçilerin maruz bırakıldıkları baskıyı ele alıyor; bu ilginç dönemi dile getiriyor. 1821'de Yukarı Hesse bölgesindeki Kombach'tan 7 yoksul köylü, canlarına tak eden bu yoksulluktan kurtulmak amacıyla ayda bir vergi paralarını götüren arabayı soymayı planlarlar. Beş başarısız denemeden sonra bunu başarırlar da. Ama dikkati çeker korkusuyla parayı harcayamazlar. Nihayet «servetlerinin» bir kısmını kullanmak zorunda kalırlar ve yakalanıp, tevkif edilir, cezaya çarptırılırlar.. Bu dönem Almanya'sında yoksul köylülerin iki düşleri vardır: Ya birdenbire bir hazine bulup servete kavuşmak ya da ABD'ya göçmen olarak gitmek.. Schlöndorff bir yandan 19. yüzyıldaki yoksulların içinde bulundukları usdışı duruma eğiliyor, kendisini Alman tarihinin temel sorunlarını anlaşılır biçimde anlatmaya adıyor, bir yandan da soyut bir çizgide, «Michael Kohlhaas» da olduğu gibi sorunları teorik planda tartışmış oluyor. Her yönden ilginç bir çalışma bu. Almanca. Oy. /

İlk Gösteri Dizisi

— KOVBOYLAR / THE CULPEPPER CATTLE CO. / Dick Richards 1972 (Renkli. Türkçe altyazılı. Oy. / Gary Grimes, Billy Bush, Luke Askew, Bo Hopkins, Geoffrey Lewis. Süresi / 92 dakika.) 29 Aralık'ta program dışı gösterildi.

— ÖLÜMDE BİRLEŞENLER / THE LOST MAN / Robert Alan Arthur 1969 (Renkli. Geniş ekran. Türkçe altyazılı. Sen./Frederick Laurence Green'in «Odd Man Out» adlı romanından Robert Alan Aurthur. Gör.Yön./Jerry Finnerman. Müzik yön./Quiny Jones. Oy./Sidney Poitier, Joanna Shimkus, Al Freeman Jnr., Michael Tolan, Leon Bibb. Süresi/122 dakika.)

— ARABULUCU / THE GO-BETWEEN / Joseph Losey 1970 (Renkli. Türkçe altyazılı. Sen./L.P. Hartley'in romanından Harold Pinter. Gör.Yön./Gerry Fisher. Müzik yön. / Michel Legrand. Oy. / Julie Christie, Alan Bates, Margaret Leighton, Michael Redgrave, Michael Gough, Edward Fox. Süresi/105 dakika.)

— MAYMUNLAR CEHENNEMİNDEN KAÇIŞ / ESCAPE FROM THE PLANET OF THE APES / Don Taylor 1971 (Renkli. Geniş ekran. Türkçe altyazılı. Sen./Pierre Boulle'un kahramanlarından yola çıkarak Paul Dehn. Gör.Yön./Joseph Biroc. Müzik Yön./Jerry Goldsmith. Oy./Roddy Mc Dowall, Kim Hunter, Brodford Dillman, Ricardo Montalban, Natalie Trundy, Sal Mineo. Süresi/97 dakika.)

1972'de Çevrilen Türk Filmleri

Hazırlayan : AGÂH ÖZGÜÇ

1) **SAHTEKÂR** (Renkli)/Y. Ertem Göreç/S.: Volkan Kayhan/G.Y.: Orhan Kapkı/O: Yılmaz Güney, Birtane Güngör, Sevda Karaca, Yıldırım Önal, Danyal Topatan / Y.e.: Özler Film.

2) **HAYAL UÇURUMU** / Y. ve S.: Oğuz Gözen/G.Y.: Mehmet Ali/O.: Mehmet Taneri, Sevgi Can, Yurdaer Doğulu, Baki Tamer, Zeki Tüney / Y.e.: Çay Film.

3) **ŞEYTAN KAN KUSTURACAK** / Y. ve S.: Fikret Uçak / G.Y.: Dinçer Önal / O.: Cihangir Gaffari, Tijen Doray, Hüseyin Zan, Oktar Durukan, Hâle Ünal, Şûle Çakın / Y.e.: Gaye Film.

4) **GÜMÜŞ GERDANLIK** (Renkli - İkinci çevirim) / Y.: Ülkü Erakalın / S.: Bülent Oran/ G.Y.: Özdemir Ögüt/O.: Murat Soydan, Zeynep Aksu, Nigâr Uluerer, Çolpan İlhan / Y.e.: Kervan Film.

5) **ÖLÜM PEŞİMİZDE** / Y.: Melih Gülgen / S.: İrfan Atasoy / G.Y.: Sertaç Karan / O: İrfan Atasoy, Ceyda Karahan, Feridun Çölgeçen, Enver Dönmez, Erol Taş, Behçet Nacar, Tijen Doray, Necip Tekçe / Y.e.: Tekin Film.

6) **BİR PINAR Kİ** (Renkli) / Y.: Nuri Ergün / S.: Safa Önal / G.Y.: Ali Yaver / O.: Kartal Tibet, Arzu Okay, Deniz Erkanat, Kayhan Yıldızoğlu, Suna Selen, Atıf Kaptan / Y.e.: Er Film.

7) **YILDIRIM AJAN** (Renkli)/Y. ve S.: Yavuz Figenli/G.Y.: Kenan Kurt/O.: Tamer Yiğit, Feri Cansel, Behçet Nacar, Yeşim Yükselen, Kayhan Yıldızoğlu/Y.e.: Süper Film.

8) **KOPUK** (Renkli)/Y. ve S.: Vedat Türkali, G.Y.: Ali Uğur/O.: Kadir İnanır, Müşerref Tezcan, Suphi Tekniker, Altan Günbay, Metin Serezli, Suna Keskin, Sedef Ecer/Y.e.:Duru Film.

9) **MURAT İLE NAZLI** (Renkli) / Y.: Memduh Ün/S. Duygu Sağıroğlu/G.Y.: Gani Turanlı/O: Cüneyt Arkın, Fatma Girik, Aytaç Arman Kâzım Kartal, Yeşim Tan, Deniz Erkanat, Aynur Aydan/Y.e.: Uğur Film.

10) **KIRIK MERDİVEN** (Renkli) / Y.: Zafer Davutoğlu/G.Y.: Mahmut Demir/O.: Ayhan Işık, Bahar Erdeniz, Orhan Günşiray, Muzaffer Tema, Ferudun Çölgeçen / Y.e.: Zafer Film.

11) **BİZ BELAYI SEVERİZ/Y**. ve S.: Erdoğan Tokatlı/G.Y.: Fevzi Eryılmaz/O.: Ahmet Mekin, Bilal İnci, Ülkü Ülker, Tuncer Necmioğlu, Nihat Ziyalan, Enver Dönmez, İhsan Gedik/Y.e.: Bozkurt Film.

12) **SÜPERMEN GELİYOR**/Y.: Cavit Yörüklü/S.: Kayhan Volkan/G.Y.: Salih Dikişçi / O.: Okan Demir, Piraye Uzun, Nur Erkut, Gabrielle Merlin, Atıf Kaptan, Orçun Sonat, Suha Doğan/Y.e.: Özler Film.

13) **RÜYALAR GERÇEK OLSA** (Renkli)/Y.: Hulki Saner/S.: Oksal Pekmezoğlu/G.Y.: Çetin Tunca/O.: Engin Çağlar, Esen Püsküllü, Müjdat Gezen, Kayhan Yıldızoğlu/Y.e.: Saner Film.

14) **AZRAİL PEŞİMİZDE** (Renkli)/Y. ve S.: Yılmaz Atadeniz/G.Y.: Kenan Kurt/O.: İrfan Atasoy, Gönül Hancı, Eva Bender, Erol Taş, Danyal Topatan, Faruk Panter/Y.e.: Süper Film.

15) **KARA ŞEYTAN**/Y. ve S.: Çetin İnanç/G.Y.: Sertaç Karan/O.: Figen Han, Hüseyin Zan, Oktay Yavuz, Feridun Çölgeçen, Nesrin Kaptan, Kudret Karadağ/Y.e.: Osmanlı Film.

16) **CEHENNEME POSTALARIM** / Y. ve S.: Naki Yurter / G.Y.: Mükrimin Şumlu / O.: Aytekin Akkaya, Piraye Uzun, Doğan Tamer, Tijen Doray, Kâzım Kartal, Kudret Karadağ, Erol Yeşilyaprak/Y.e.: Hülya Film.

17) **KARA MURAT** (Renkli) / Y. ve S.: Kemal Kan/G.Y.: Güngör Tetiler/O.: Serdar Gökhan, Ayten Özbay, Kadir Savun, Şefik Döğen, Zeki Tüney, Sırrı Eritaş, Hayal Sirer, İhsan Hayal/Y.e.: Ne-Ka Film.

18) **DONJUAN 72** (Renkli)/Y. ve S.: İlhan Engin / G.Y.: Kaya Ererez/O.: İzzet Günay, Zuhal Aktan, Mualla Omay, Seher Şeniz, Turgut Özatay, Zafer Önen, Sami Hazinses, Hâle Önal, Nazan Adalı, Muzaffer Hepgüler/Y.e.: İfa Film.

19) **OY AMAN OF** (Renkli)/Y.: Aram Gülyüz/G.Y.: Kriton İlyadis/O.: Sadri Alışık, Sevda Ferdağ, Hülya Tuğlu, Muammer Karaca, Funda Ege/Y.e.: Metro Film.

20) **VURGUN**/Y. ve S.: Alev Akakar/G.Y.: Mehmet Ali Özdemir/O.: Nükhet Egeli, Baki Tamer, Alev Akakar, Zeki Tüney, Maritza Zavatini/Y.e.: Kader Film.

21) **ŞAFAKTA VURUŞANLAR**/Y. ve S.: Asaf Tengiz/G.Y.: Salih Dikişçi/O.: Cihangir Gaffari, Safiye Yankı, Erol Taş, Semra Yıldız, Orhan Şensoy, Nazmi Kas/Y.e.: Şahin Film.

22) **ZULÜM** (Renkli) / Y.: Atıf Yılmaz/S.: Muzaffer Aslan - Bülent Oran/G.Y.: Cengiz Tacer/O.: Türkân Şoray, Kartal Tibet, Murat Soydan, Kayhan Yıldızoğlu, Nedret Güvenç/Y.e.: Sine Film.

23) **SEKS VE CİNAYET** (Renkli) / Y.: Mehmet Aslan/O.: Kadir İnanır, Meral Zeren, Yıldırım Gencer, Eva Bender, Nihat Ziyalan/Y.e.: Hisar Film.

24) **DELİ OĞLAN**/Y. ve S.: Tunç Başaran/G.Y.: Rafet Şiriner/O.: Yılmaz Köksal, Piraye Uzun, Hayati Hamzaoğlu/Y.e.: Zümrüt Film.

25) **ÖLÜME YAKLAŞMA**/Y. ve S.: Semih Evin/G.Y.: Muzaffer Pekgüleryüz/O.: Cihangir Gaffari, Melek Görgün, Deniz Erkanat, Reha Yurdakul, Mine Sun/Y.e.: Kartal Film.

26) **KARA BOMBA**/Y. ve S.: Nuri Akıncı/G.Y.: Mazhar Afacan/O.: Bilal İnci, Sevgi Can, Ceyda Karahan, Oktar Durukan, Yaşar Güçlü, Oktay Yavuz/Y.e.: Yaşar Ticaret.

27) **KAMÇILI KADIN**/Y.: Çetin İnanç/S.: Soner Demirtaş/G.Y.: Sertaç Karan/O.: Figen Han, Hüseyin Zan, Kudret Karadağ, Oktay Yavuz, Ayşin Simer, Cango Kemal/Y.e.: Osmanlı Film.

28) **KANLI PARA** (Renkli) / Y.: Natuk Baytan/S.: Fuat Özlüer/G.Y.: Çetin Gürtap/O.: Ekrem Bora, Kadir İnanır, Meral Zeren, Turgut Özatay/Y.e.: Erler Film.

29) **ÖLMEK VAR DÖNMEK YOK** (Renkli)/Y. ve S.: Yılmaz Atadeniz/G.Y.: Kenan Kurt/O.: İrfan Atasoy, Feri Cansel, Erol Taş, Altan Günbay, Yeşim Yükselen/Y.e.: Süper Film.

30) **KADERİN PENÇESİ**/Y. ve S.: Bilge Olgaç/G.Y.: Suat Kapkı/O.: Salih Güney, Piraye Uzun, Erden Alkan, Güzin Özipek/Y.e.: Birlik Film.

AYIN FİLMİ

KÜÇÜK DEV ADAM

«Little Big Man». Yönetmen / Arthur Penn. Senaryo / Thomas Berger'in romanından Calder Willingham. Görüntü yönetmeni / Harry Stardling Jnr. (Panavision - Technicolor). Müzik yönetmeni / John Hammond. Kurgu / Dede Allen. Oyuncular / Dustin Hoffman (Jack Crabb), Faye Dunaway (Mrs. Pendrake), Martin Balsam (Merriweather), Richard Mulligan (Gn. George Custer), Chief Dan George (Old Lodge Skins). Yapım / Stockbridge-Hiller. Yapım yeri ve yılı / ABD 1970. Süresi / 147 dakika. (Kısaltılmış kopya).

«Western» günümüz dünya sinemasında çok el atılan yaygın bir filim türü. İkinci sınıf Amerikalı yönetmenlerden İtalyan Sergie Leone' okuluna, Fransız Christian-Jaque'a, yerli malı gecekondu western'lere kadar, seyircinin «serüvencilik» ve «hareket» unsurlarına gösterdiği eğilimden yararlanmak isteyen birçok sinemacı bu alanda cirit atmakta. Amacı salt bu türe özgü kalıpları kullanıp seyirciye sunmak olmayan, bu türün alışılagelmiş özelliklerine yeni bir bakış açıları getirmeyi deneyen ya da western'i türsel niteliklerini aşıp daha genel sorunlara parmak basmak amacıyla kullanan sinemacılar, bugün yok denecek kadar az. İşte «Küçük Dev Adam» ıyla Amerikalı Arthur Penn, bu boşluğa, dipdiri, sapasağlam bir anıt dikiyor. Ülkemizde gösterilen ve «Oscar» ödülü almadığı için ne yazık ki yarım saat kısaltılmış olan kopyasıyla dahi, Penn'in bu son filmi, western'in bilinen kalıplarını tersine çeviriyor, türünün üstüne çıkan insanlık sorunlarını deşmeyi başarıyor.

«Küçük Dev Adam», Penn'in ilk Western'i değil. 1958'de yönettiği ilk filmi olan «Solak Silâhşor — The Left-Handed Gun», Penn'in western'e olan tutkusunu, «devrimci, yenilikçi» sinemacı özelliği ile birlikte ortaya koyuyordu. Yapıtlarında hiçbir vakit örneğin bir Sam Peckinpah kadar yüzeyde, biçimci kalmayan Penn, bağsız, yapayalnız, ama dostluk gereksinmesi içindeki genç bir kovboyun, Billy the Kid'in (Paul Newman) evrenini büyük bir derinlik, seyirciye ters gelen ağırbaşlı bir coşkuyla anlatıyordu. Penn, bu filmiyle, western'e «psikolojik» boyutların girmesine yol açanlardan oldu; Aldrich'ler, Dmytryk'ler, Sturges'ler sonra da Tom Gries'lar, George Roy Hill'ler aynı çizgide ilginç yapıtlar verdiler.

1970'e gelindiğinde western'de «mizah», «espri» unsurları rağbetteydi. Son yılların en önemli western'i «Butch Cassidy and the Sundance Kid» bile bu unsurlar sayesinde ayrı bir boyut kazanmıştı. İşte Penn, 12 yıl sonra yaptığı ikinci western'inde bu süre içinde gelişmiş olan «mizahçı» tavrı da güçlendirici bir öğe olarak başarıyla kullandı ve «Küçük Dev Adam» ortaya çıktı.

«Küçük Dev Adam» için bir «anti-western» demek yanlış olmayacak. Bunu iki yönden saptamak mümkün. 1 — 19. yüzyılın ikinci yarısındaki kızılderili-beyaz çatışmalarını konu edilen Penn, John Ford'un «Baharda Hücum — Cheyenne Autumn»u dışında hiçbir western'in tutmadığı ezilen geniş yerli kitleyi, tüm doğal değerleriyle beyazlara karşı açıkça savunuyor. En önemlisi de bunu «entellektüel» bir planda değil, düpedüz halka, seyirciye seslenen, direkt bir yoldan gerçekleştiriyor. Cheyenne'lerin reisi, aralarında büyüyen beyaz Jack Crabb'e «bizim ok ve mızrağımıza karşı beyazların silahla kazandıkları savaşlardan nasıl olup da gurur duyduklarını anlamıyorum» diyor. Ve Penn, filim boyunca Amerikan ordusunun, yurtları ellerinden alınan Cheyenne'lere karşı giriştikleri acımasız harekâtı çarpıcı görüntülerle karşımıza çıkarıyor. Böylece seyirciden kafasındaki kızılderili-beyaz düşmanlığını temellendirmesi soruna kızılderililer açısından bakması gereği açıkça hissettiriliyor. Western'in klasik iyi beyaz-kötü kızılderili geleneği yıkılmış oluyor. 2 — Giderek Beyaz Amerika, tüm düzeniyle Penn'in karşısında yer aldığı bir asıl hedef halini alıyor. Penn, filminde yalnızca kızılderili kıyımından söz etmyor. Zaman zaman yeniden beyazlar arasında yaşamak zorunda kalan Jack Crabb'ın serüvenini izleyerek, Beyaz Amerikalı'yı tüm özellikleriyle seyirciye anlatıyor. Papazın karısından uydurma ilâç satıcısına, tedirgin silâhşörden, başkanlık hayaliyle gözü kapalı savaşan ünlü komutan Gn. Custer'a kadar Penn, beyaz Amerikalı'yı «sahte», «iki yüzlü», «bencil», «çıkarcı», ve «acımasız» olarak nitelendiriyor. Filim bu yönden «western» kalıplarını aşıyor; günümüz Amerika'sının bir «prototip»ini vermiş oluyor; hatta Cheyenne'lere karşı Gn. Custer'ın savaşı, ister istemez Vietnam'ı da hatırlatıyor.

Böylece Penn'in filmi hem türü içindeki değişik bakış açısı, hem türünü aşan çağdaş toplum analizi, hem de «mizah» yönünden taşıdığı başarılı anlatım biçimiyle yanına kolay kolay yaklaşılamayacak bir bütünlük taşıyor. Penn'in anlatımındaki ustalık o denli belirgin ki, seyircinin ilgisini istediği sahnede istediği noktaya çekebiliyor. Uzun konuşmalarla geçen ağır tempolu giriş bölümü, seyircinin zinde izleme gücünü bir anda en temel sorunlara getiriveriyor. Konunun açıldığı sonraki bölümlerle seyirci filme kendini kaptırıyor ve Penn'in «kızılderili'ye ağıt» ya da «beyaz Amerikalı'ya sövgü» niteliği taşıyan ve üstün bir alay gücüyle süslenen filmi seyirciye sesini ulaştırabilmiş ender «başyapıt» lardan biriyle tanışmamızı sağlıyor. Dustin Hoffman'ın Penn'in yönetiminde çizdiği kompozisyon da filmin bütünlüğü içide özel bir yer tutuyor. «Küçük Dev Adam» mevsim başından beri piyasa sinemalarında gördüğümüz en önemli sinema eseri.

Nezih COŞ

(o) Çok kotu (o) Kotu (oo) Orta (ooo) İyi (oooo) Çok iyi (ooooo) Başyapıt

DEĞERLENDİRME	Çetin Araç	Nezih Coş	Günyuz Demirhan	Atilla Dorsay	Burçak Evren	Tuncan Okan	Engin Özden	Kemal Özer	Biltin Toker
Küçük Dev Adam / A. Penn	oooo	ooooo	oooo	oooo	ooo	oooo	ooo	oooo	oo
Savaş Günleri / N. Loy		ooo		oooo	ooo		oooo	ooo	oo
Valdez Geliyor / E. Sherin	ooo	ooo	ooo		oo	ooo	ooo		oooo
İki Taşralı / A. Hiller	ooo	ooo	ooo	oooo		oo		oo	oooo
Ateş Çemberi / J. P. Melville	ooo	oooo	oooo	oo	oo	oooo	oooo	oo	o
Ölüm Çetesi / R. Aldrich	oooo	oo	ooo	ooo		ooo	oo		ooo
Son Darbe / H. Hawks	ooo	oo		ooo	oo	ooo			ooo
Kadın Affetmez / D. Siegel	ooo	ooo	oooo	ooo	o	o		oo	ooo
Simsarın Düğünü / L. Turman	ooo	oo	ooo	ooo		o		oo	oo
Şerlok Holmes / B. Wilder	oo	o	o	ooo	oo	ooo			oo
Asteriks / R. Goscinny	o	ooo	oo	o			oo		ooo
Karanlıkla Gelen Adam / M. Winner	oo	o	o	oo	o	oo	oo	o	oooo
Yaralı Kurt / L. Akad		oo		ooo					o
Sisli Günler / R. Clement	o	o	oo	oo	o	oo		oo	o
Utanç / A. Yılmaz	o	o	o	oo					o
Eşek Derisi / J. Demy	oo	o	o	oo	o	oo			o
Fatma Bacı / H. Refiğ		oo							o
İkili Oyun / G. Cukor	o	o	o	oo	o			o	o

FİLİM GÖSTERİLERİ /

BÜYÜK İNGİLİZ OYUNCULARI TOPLU GÖSTERİSİ /

— **John Gielgud / THE SECRET AGENT** / Alfred Hitchcock 1936
— **Charles Laughton / JAMAICA INN** / Alfred Hitchcock 1939
— **Michael Redgrave / THUNDER ROCK** / John ve Roy Boulting 1943
— **Cedric Hardwicke / NICHOLAS NICKLEBY** / Alberto Cavalcanti 1946
— **Ralph Richardson / THE FALLEN IDOL** / Carol Reed 1948
— **Laurence Olivier / HAMLET** / Laurence Olivier 1948
— **Richard Burton / LOOK BACK IN ANGER** / Tony Richardson 1959
— **Laurence Olivier / THE ENTERTAINER** / T. Richardson 1960

YENİ B. ALMAN SİNEMASI TOPLU GÖSTERİSİ /

— **DÜNE VEDA / ANITA G.** / Alexander Klage 1966
— **O / ES** / Ulrich Schamoni 1966
— **TİLKİLERİ VURMAYINIZ** / Peter Schamoni 1966
— **YUKARI BAVYERA'DAN AV SAHNELERİ** / Peter Fleischmann 1969
— **KATZELMACHER** / Rainer Werner Fassbinder 1969
— **FAKİR KOMBACH HALKININ ANİ ZENGİNLİĞİ** / Volker Schlöndorff 1970

ALFRED HITCHCOCK TOPLU GÖSTERİSİ /

— **GİZLİ AJAN / THE SECRET AGENT** / 1936
— **KANLI MEYHANE / JAMAICA INN** / 1939
— **ÖLÜM KARARI / THE ROPE** / 1948
— **TEHLİKELİ ADAM/THE MAN WHO KNEW TOO MUCH**/1956
— **GİZLİ TEŞKİLÂT / NORTH BY NORTHWEST** / 1959
— **SAPIK / PSYCHO** / 1960
— **KUŞLAR / THE BIRDS** / 1962

TONY RICHARDSON TOPLU GÖSTERİSİ /

— **ÖFKE / LOOK BACK IN ANGER** / 1959
— **SAHTE TEBESSÜM / THE ENTERTAINER** / 1960
— **TOM JONES** / 1963
— **MADEMOISELLE** / 1960

BİLİMSEL BELGE FİLİMLERİ TOPLU GÖSTERİSİ /

İLK GÖSTERİ DİZİSİ /

— **ÖLÜMDE BİRLEŞENLER / THE LOST MAN** / Robert Alan Aurthur 1969
— **ARABULUCU / THE GO-BETWEEN** / Joseph Losey 1970
— **MAYMUNLAR CEHENNEMİNDEN KAÇIŞ / ESCAPE FROM THE PLANET OF THE APES** / Don Taylor 1971